

GİDER VERGİLERİ REFORMU

Dr. İlhan ÖZER
Maliye Müfettişi

GİRİŞ

1.3.1957 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Gider Vergileri Kanunu, (12) yıllık tatbikatına rağmen, Gelir ve Kurumlar Vergilerindeki büyük gelişmeyi gösterememiştir. 1950 yılında başlanılan, "Gelirin Vergilendirilmesi" çabasının yanısıra, "İstihlâkin = Masrafların Vergiledirilmesi" ni hedef alan İstihlâk ve Hizmet Vergilerini birleştirme faaliyetleri de devam ettirilmiş ve 13.7.1956 tarihinde kabul edilen 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu, bu çabaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu kanun, 47 adet kanunu tamamen kaldırmış veya bir kısım hükümlerini değiştirmiştir. Kaldırılan kanunların başlıcaları; Muamele Vergisi Kanunu, ek ve değişiklikleri, Elektrik ve Havagazı ile ham petrol ve müstaklarından alınan İstihlâk Vergisi, Nakliyat Resmî, Kahve İstihlâk Vergisi, Bira, Tabii Köpüren Şarap ve Viski'nin İstihlâk Vergisine tâbi tutulması, Kibrit İstihlâk Vergisi, Akaryakıt Yol Vergisi gibi kanunlardır.

Bu suretle; bir yandan gelir, diğer yandan masraf üzerinden alınan vergiler ile, Türk Vergi Sistemi geliştirilmiştir.

Ancak, 1950 yılından sonra hızla gelişen bir sanayileşme hareketi ile, 1957 yılında tatbika başlanılan 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu arasında bir paralellik sağlanamamıştır. Yeni faaliyete başlayan pek çok sanayi kolu, bu verginin dışında kalmış; bir çok sanayimiz, kullandığı bazı ham maddeler sebebiyle vergi öder durumda kalmıştır.

Dahilde Alınan İstihsal Vergisi, birkaç mamül madde dışında, tamamen ilk istihsal mallarından ve maddelerinden alındığından; vergi verimindeki artışlar, bu mal ve maddelerin istihlâki arttığı nisbette görülmüştür. İlk istihsal maddelerinin, daha sonra geçirdiği imalât safhalarında elde ettiği yeni kıymetler, vergi dışında kalmıştır.

Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin, istihlâkten uzak bir safhada alınışı, vergiyi toplu hale getirmiş; mükellef adedinin azlığından doğan avantaja mukabil, verginin tahsilinden doğan güçlükler ortaya çıkmıştır.

“Ortak Pazar” ülkelerinin “Katma Değer Vergisi” ni müşterek bir muamele vergisi olarak kabullerinden sonra, memleketimizde de İstihsal Vergisini geliştirme çabaları görülmüştür. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında bu konuda aynen, “İstihsal Vergisinin yerini almak üzere daha ileri bir vergi niteliği gösteren Katma Değer Vergisinin uygulanması hazırlıklarına başlanacaktır.” denilmektedir.

Katma Değer Vergisinin, Ortak Pazara üyeliğimiz dışında, ehemmiyetli olan hususu; bu verginin muamele vergileri içinde en müttekâmil oluşu ve harcama güçlerini daha iyi şekilde vergilendirmesinden doğmaktadır. Bu vergi, istihlâke daha fazla yaklaştığından ve ilk istihsalden, toptancıya hattâ perakendeciye kadar uzandığından, fiskal hasılası = vergi verimi de yüksek olmaktadır.

Bu sebeple, bu etüdümüzde, memleketimizde Katma Değer Vergisinin tatbikinin mümkün olup olmayacağı, tatbiki mümkün ise, bundan doğacak problemler üzerinde durulacaktır.

Diğer taraftan, Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin, geliştirilmesi gereken birçok yönü mevcuttur.

Kanuna bağlı tablolardaki tasnifler ve nisbetler ile, verginin ödenmesinden doğan güçlükler bunlar arasında zikredilebilir.

Gider Vergileri camiasına dahil vergilerin herbirinin hususiyetlerinden doğan meseleleri bulunmaktadır. Nakliyat Vergisi, ulaştırma sektörünün ekonomik icaplara göre gelişmesini sağlayamamakta; aksine bu sektörde bazı anormalliklerin bulunduğu dikkati çekmektedir.

Banka ve Sigorta Hizmetleri Vergisi, müstahsil kredilerin maliyetine menfi tesirler yapmakta; bu vergi selektif kredi politikasının tesbitinde faiz nisbetleri ile birlikte önemli roller icra edebileceği halde, bu rolünü ifa edememektedir.

Hâlen tekel konularından alınan Devlet gelirleri, Gider Vergileri camiasına kolaylıkla ithal edilebilecek durumdadır. Şekerden alınan vergiler de, bu gruba dahil edilebilir. Alkolsüz meşrubattan da, istihsal veya istihlâk vergisi alınabilir. Lüks vergilerine konu olabilecek bazı mevzu-

lar, bir süre için istihsal vergilerine dahil edilebilir. Hizmet Vergileri konuları çok daha geliştirilebilir.

Görülebileceği gibi, Gider Vergileri, üzerinde çalışılması gereken ve emek bekleyen vergilerdendir. Bu vergide (12) senelik tatbikatı sırasında yapılan tadiller ve ilâveler; vergiyi ileriye götürmekten uzaktır. (6) adet değişiklik kanunu; birçok muafiyet ve istisna hükmünü getirmesi ve genişletmesi dikkate alındığı takdirde, bu vergiyi geriletmiş sayılabilir. Vergi konusu olan mallara, sadece 2 pozisyon ilâve edilmiştir. Bu arada, en fazla gelir sağlayan (akaryakıtlara), 3 defa zam yapılmak suretiyle, vergiden sağlanan hasılatın yükseltilmesine çalışılmıştır.

Kısaca; Türkiye'nin sanayileşmesine paralel bir gelişme göstermesi gereken Gider Vergilerinde, bu gelişmenin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Bunun nedenleri üzerinde durmak ve vasıtalı vergilerin en başında gelen ve vazgeçilmesi bahis konusu olmayan İstihsal Vergisini ve Hizmet Vergilerini geliştirmek icabetmektedir.

Bu etüdümüz, Gider Vergilerinde reform zaruretini ortaya koymak, reform konularını belirtmek ve bazı görüş ve temenniler ileri sürmek için hazırlanmıştır. Konu başlıca 2 yönden ele alınmıştır, önce bugünkü Gider Vergileri sistemimiz hakkında kısa izahat verilmiş; daha sonra bu vergilere verilmesi gereken yönler üzerinde durulmuştur.

Bir kısım teklif ve mütalâalar şahsî olmaktan ileri geçememektedir; bunların tatbik kabiliyetleri olup olmadığı konusunda tartışmalar gerekmektedir. Bir kısım teklifler ise, plân ve programlara girdiğine göre, bunların uygulanması için ilerdeki yıllarda bazı ciddi çabalar gösterileceği anlaşılmaktadır. Gayemiz; bu çabalara, ufak da olsa, katkıda bulunabilmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİDER VERGİLERİ SİSTEMİMİZ

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu ile, birçok muamele ve istihlâk vergileri birleştirilmiş, bazı istihsal malları ile mamûl emtia vergi konusuna ithal edilmiş, bir kısım hizmetlere vergi ilâveleri yapılmıştır.

1956 yılında yapılan reform hareketinde 2 gaye güdülmekte idi :

A — Muamele Vergisini ve münferit İstihlâk Vergilerini kaldırmak ve muayyen maddeler üzerinden ilk istihsal veya ithal sırasında vergi almak (İstihsal Vergisi),

B — Masraf teşkil eden birtakım hizmetleri (Banka Muameleleri, Sigorta Muameleleri, Taşıma ve PTT Hizmetlerini) ayrı bir grup halinde toplayarak vergilendirmek, (Hizmet Vergileri).

Görüldüğü gibi, Gider Vergileri sistemimiz (2) ana bölüme (İstihsal Vergisi ve Hizmet Vergileri bölümlerine) ayrılmaktadır.

Gider Vergileri Kanununun gerekçesinde Muamele Vergilerinin tenkidi ve İstihlak Vergileri dağınlığından doğan şikâyetler yazılıdır. Çeşitli muamele vergileri içinden, ilk istihsalin vergilendirilmesini hedef alan toplu muamele vergisinin seçimi müdafaa edilmekte; buna mukabil eklenen değer vergisi ile yayılı muamele vergisi eleştirilmekte ve bu vergilerin tatbik kabiliyetleri olmadığı belirtilmektedir.

A — Gider Vergilerinin Gerekçesi ve Teorisi :

Masrafların vergilendirilmesi fikri, Gelirin veya servetin vergilendirilmesinden daha önce yaygınlaşmıştır. Bugün hiçbir memlekette tek yönlü vergi sistemi mevcut değildir; Gelir Vergilerine ağırlık veren Birleşik Amerika'da bile bu vergi yerini muhafaza etmekte, Avrupa ülkelerinde Gelir ve Muamele Vergilerinde muvazene bulunmakta, sosyalist ülkelerde ise istihlak ve hizmet vergileri ağırlığı teşkil etmektedir.

Muamele Vergilerinin ve bizde tatbik edilen adıyla Gider Vergilerinin pek çok hakkı yönü vardır. Bu vergi, bir iktidara (Harcama, masraf yapma iktidarına) dayandırılabilir; bilhassa lüks maddeler vergileri yüksek tutulduğunda sosyal adalet ölçüsünden de hakkı olduğu savunulabilir. Zarurî ihtiyaç maddeleri vergi dışı bırakılmakla da, verginin "Kötü" yönü, yâni az gelirli gruplara yaptığı ağır tazyikler bertaraf edilmiş olabilir. Aslında; bugünkü sosyal adaletçi devlet anlayışına göre, muamele ve istihlak vergileri de geliştirilmekte, hattâ bazan bu anlayışa yardım dahi etmektedir.

1956 yılı sonunda kaldırılan Muamele Vergisi, ilmî zaviyeden olduğu kadar, tatbikat yönünden de birçok tenkitlere maruz kalmakta idi. Bu vergiye yöneltilen tenkitler şu noktalar etrafında toplanmıştı.

- a) Muamele Vergisi pahalılık unsurudur.
- b) Bu vergi, sınaî gelişmeye mâni olmaktadır.
- c) Vergi kaçakçılığı önlenememektedir.
- d) Verginin tatbikatı mükellef için müz'ic ve sıkıcıdır.

Bu tenkitler birer birer ele alındığında görülecektir ki, aynı tenkitlerin, a) ve c) fıkralarındaki bugün de yapılabilir. Nitekim, muamele ve istihlâk vergilerinin fitaları arttırdıkları ve pahalılık yarattıkları; bu konularda vergi kaçakçılığının çok câzip olduğu ifade olunabilir.

Gider Vergileri de hangi safhada olursa olsun, nihaî müstehlike yansır; bu yansıma fiatlar vasıtasıyla olur ve genellikle fiatlarda artmalar (diğer ifadesiyle pahalılık) görülür. Diğer taraftan, toplu muamele vergilerinde (dahilde alınan istihsal vergisi bunlardan biridir) vergi ziyayı — vergi nisbeti yüksek tutulduğundan çok câzip bir durum yaratır.

Muamele Vergisinin sınaî gelişmeyi önlemesi ve sıkıcı bir vergi olması konularına gelince, bunların halledilmeleri mümkün idi. Sınaî gelişmeye vergiler mâni olabilir; ancak muamele ve istihlâk vergileri kolayca in'ikâs edebileceklerinden, bu konuda fazla hassasiyet de yersizdir. Sadece, vergi kaçakçılığında doğan haksız rekabet ve bir de vergilerin yansıdığı fiatların çok yüksek olmasından doğan, müstehlik tercihlerinin değişmesi, üzerlerinde durulacak hususlardandır.

Kanunumuzda "Hizmet Vergileri", 2 grupta toplanmaktadır.

- a) Emtia satışları üzerinden alınan vergi,
- b) Hizmet bedelleri (ücretleri) nden alınan vergi,

Bu suretle, birçok vergi bir araya getirilmiş ve Gider Vergileri adı altında toplanmıştır.

B — Gider Vergilerinin Konuları İtibarıyla Tasnifi ve İzahı:

Gider Vergileri Kanununda yer alan ilk ve en önemli vergi, Dahilde-Alman İstihsal Vergisi'dir. Bu vergi ile, İthalde Alman İstihsal Vergisi bir arada mütalâa edilmiş ve Birinci Kısım "İstihsal Vergisi" adı altında toplanmıştır.

Kanunun ikinci kısmı "Hizmet Vergileri" ne ayrılmış olup, burada (3) çeşit vergi vardır :

- a) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi,
- b) Nakliyat Vergisi,
- c) P.T.T. Hizmetleri Vergisi.

Bu şekilde, vasıtalı vergilerimizde bir birleşme gayreti görülmektedir. Neticede, zamanla bütün vasıtalı vergilerimizi içine alan ve sistem-

leştiren bir vergi (Code) u yaratmak ve vergi sistemimizi Gider Vergileri yönünden de tamamlamak gayesi güdülmüştür. Ancak, sonraki yıllarda kabul edilen bazı vasıtalı vergiler (Dış Seyahat Harcamaları Vergisi gibi), bu sisteme sokulmamıştır.

6802 sayılı kanunun Üçüncü Kısım "Müşterek Hükümler"e ayrılmıştır. Bu kısım (4) bölümdür.

- a) Dahilde Alınan Gider Vergilerinin tarhı,
- b) Dahilde Alınan Gider Vergilerinin ödenmesi,
- c) İthalde Alınan İstihsal Vergisinin tarhı,
- d) İthalde Alınan İstihsal Vergisinin ödenmesi ve idaresi,
- e) İstihsal Vergisi ile ilgili çeşitli hükümler,

Kanunun sonuna (4) tablo eklenmiştir.

- a) İlk istihsal maddeleri tablosu,
- b) Mamûl maddeler tablosu,
- c) Kahve, Kakao, glikoz ve bazı içkiler tablosu,
- d) İthal maddeleri tablosu.

a) Dahilde Alınan İstihsal Vergisi :

Bu vergi, Gider Vergileri Kanununa eklenmiş, I, II ve III numaralı tablolarda isimleri yazılı maddelerin memleketimizde imalinden veya istihsalinden alınır. Aslında, vergiyi doğuran olay; bu maddelerin imalâtçısı veya müstahsili tarafından satılmak suretiyle (mülkiyetin intikali suretiyle) teslimi veya kendi imalâtında sarf edilmesi hadisesidir.

Kanuna bağlı IV numaralı tabloda yazılı mamûllerin memleketimize ithali, Dahilde Alınan İstihsal Vergisine değil, İthalde Alınan İstihsal Vergisine tâbidir.

Tablolarda yazılı olan mallar ve bu malların vergi nisbet ve miktarları hakkında ayrıca izahlarda bulunulacaktır.

Dahilde Alınan İstihsal Vergisinde daha sonraki yıllarda kabul edilen istisna ve muafıklar, bu verginin gelişmesi yerine gerilemesine sebep olmuştur. Bu istisnaların mahiyetleri üzerinde duralım.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, kanuna ekli tablolarda yer almayan mal ve maddeler, hiçbir şekilde vergi konusuna dahil değildir. Bu tablolarda isimleri yazılı olduğu halde, istisna veya muafık verilmiş madde ve müesseseler mevcuttur.

Meselâ, II No. lu tablonun 3, 4, 5 ve 6 ncı pozisyonlarında isimleri yazılı (Taşıtlar : bisiklet, motosiklet, kamyonet, binek otomobilleri, şasiler: saatler, seccihazları ve lezavımı : Pikap, pikaplı radyolar, ses kaydeden cihazlar, pilli radyolar, her türlü radyo alıcıları, her nevi gramofon, gramofon iğneleri, ses şeritleri; fotoğraf ve sinema makinaları, projeksiyonlar, fotoğraf ve sinema filimleri) istihsal vergisinden müstesnadır. Diğer bir ifade ile, tabloda ismi ve vergi nisbeti gösterildiği halde; bu mamûl mallar vergi dışında bırakılmıştır.

Keza, tezyini seramik eşya (vazo, duvar tabağı ve saire), tıpta, eğitimde kullanılan bazı eşyalar, bazı çeşit halı ve kilim iplikleri vergiden istisna edilmiştir. Bu arada, iplik, ip ve urgan için ev sanatları muaflığı konulmuştur.

Kanunda yazılı (İhracat Muaflığı) hükümleri işlememekte; yerlerine, ihracatta vergi iadesi ile ilgili 261 sayılı kanun tatbik edilmektedir.

Kısaca temas ettiğimiz bu istisna ve muafiyetler, tablolarda yazılı bütün mallar ile birlikte dikkate alındığında, Dahilde Alman İstihsal Vergisinin mevzuunun geniş tutulmamış olduğu tesbit edilir. Nitekim mükellef adetlerinin azlığı bunun bir delilidir.

Dahilde Alman İstihsal Vergisinin mükellefleri, kanunda yazılı maddeleri istihsal edenlerdir. Ancak, istihsal vergi konusu olmayıp, teslim veya sarf olmadıkça vergi doğmamaktadır.

Vergi matrahı, bazı mallar için (Glikozda) kilo, bazı mallar için (İçkilerde) litre, bazıları için (Kibritte) çöp adedi, elektrikte kilovatsaat, havagazında metreküp miktarı; büyük ölçüde ise teslim edilen veya dahilî sarfta kullanılan malın satış bedelidir (Satış bedeli bulunamadığı takdirde V. U. Kanununa göre hesaplanacak "Emsal satış bedeli" verginin matrahı olacaktır). Başkaları hesabına yapılan (Bitim işlerinde), verginin matrahı, bu işler karşılığında alınan ücrettir.

Dahilde Alman İstihsal Vergisinde mükerrerliğin önlenmesi için (İlk madde indirimi esası) kabul edilmiştir. Daha önce İstihsal Vergisi ödenmiş mal ve maddelerden, vergiye tâbi yeni mal ve madde istihsal edildiğinde, mükerrer bir vergi almamak gayesile, ilk mal ve maddenin vergisi bir nisbet dahilinde tenzil edilir. İlk madde indirimi nisbetleri tesbit ve ilân edilmekte, Gider Vergileri genel tebliğlerinde gösterilmektedir.

Dahilde Alman İstihsal Vergisi, beyan üzerine tarhedilir; genellikle vergiye tâbi muameleler, ertesi ayın 15 nci gününe kadar, vergiye tâbi

olayların vukubulduğu yer vergi dairesine bir beyanname ile bildirilir. Bu vergi, beyan süresinde ödenir; veresiye satışlarla dahilî sarflara ait vergiler için özel hükümler vardır; bu vergiler 6 ay içinde ödenmektedir.

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu, Vergi Usul Kanunundan sonra tatbikata konulduğu için, her iki kanun arasında usul hükümleri yönünden paralellik sağlanmıştır. Buna rağmen V. U. Kanununda yer alması gereken bazı hükümler, Gider Vergileri Kanununda bulunmaktadır. İstihsal Vergisi ile ilgili (Fatura, özel teslim vesikası ve makbuzlar, dahilî sarf pusulası, randıman incelemesi ve normal randıman nisbetleri) hakkındaki hükümler bu arada kaydedilebilir.

b) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi :

Bu vergiye, banka, banker ve sigorta şirketleri tâbidir. Bunların yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla aldıkları — her ne adla olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları — bütün paralar vergiye tâbidir.

Genel olarak banka ve bankerlerin aldıkları paralar (faiz, iskonto, komisyon, kira, sigorta komisyonu, masraf karşılığı, esham ve tahvilât ve gayrimenkul satış farkları, esham ve tahvilât faiz, ikramiye ve temettü, acıyo, klering ve hususî takas farkları, pul bey'yesi vs.) diye sınıflandırılır. Sigorta Şirketlerinin gelirleri de (prim, idare masrafı — kaydiye —, faiz, komisyon acyo vs.) gruplarında toplanabilir.

1966 malî yılında; banka ve bankerlerden 472.8 milyon, sigorta şirketlerinden 64.1 milyon lira vergi tahsil edilmiştir.

Vergiden bazı istisnalar tanınmıştır; bu istisnalar bir ölçü dahilinde sosyal ve iktisadî gayeler taşımaktadırlar.

Bu vergiyi, bankalar, bankerler, sigorta şirketleri öderler. Verginin mükellefi bu tüzel veya özel kişilerdir. Tahsil edilen bütün paralar, verginin matrahıdır. Bu matrah üzerinden % 20 nisbetinde banka ve sigorta muameleleri vergisi ödenir. Vergi, beyana dayanır ve bir ay içinde tahsil edilen paralar sebebiyle doğan vergi, ertesi ayın 15. günü akşamına kadar beyan edilir ve ödenir.

Takvim yılı sonunda, bankalara 3 aylık bir süre içinde beyanda bulunma hakkı tanınmıştır.

Banka ve sigorta muameleleri vergisinde son yıllarda büyük artışlar olmuştur: 1965 yılında, bu vergiden 431 milyon lira tahsil edilmiş iken,

1966 da 537 milyona, 1967 de 640 milyon liraya ulaşmıştır. (1957 de 110 milyon lira).

c) Nakliyat Vergisi :

Nakliyat vergisinin mevzuuna, "Türkiye sınırları içinde, umuma mahsus vasıtalarla yapılan taşımalardan, yük taşımaları ile; belli bir tarife dayanılarak yapılan yolcu taşımaları" girmektedir.

Umuma mahsus vasıtalar arasında (Demiryolu üzerinde işleyen vasıtalar, tramvay, tünel, trolleybüs, otobüs ve yolcu taşımağa mahsus sair, motörlü kara nakil vasıtaları — otomobil, kamyonet, motosiklet hariç —, makina ile çalışan gemiler ve uçaklar) gösterilmiştir.

Kanunda "İstisnalar" önemli bir ayırma yol açmıştır ve (tren, tramvay, tünel ve trolleybüs haricinde kalan motörlü hava nakil vasıtaları ile şehir içi seferi sayılamayacak şekilde yapılan yolcu taşımaları) vergi dışı bırakıldığından; bunun neticesinde şehirlerarası otobüsle yolcu naklinden vergi almak mümkün olamamaktadır. Bu suretle verginin mükellefleri azalmış, tren (yâni Devlet Demiryolları), diğer kara nakil vasıtaları (şehir içindeki belediye otobüsleri vs.) vapur (genellikle Denizcilik Bankası) ve uçak (Türkiye sınırları içinde faaliyette bulunan Devlet Hava-yolları) mükellef olmuştur.

1966 yılında bu vergiden 100 milyon lira tahakkuk etmiştir. Bunun 57 milyonu eşya, 43 milyonu yolcu naklinden doğmuştur. Bu yıl 93 milyon lira tahsilât yapılabilmektedir.

Nakliyat Vergisi beyana dayanmakta ve nakil vasıtası sahipleri tarafından ödenmektedir.

Verginin matrahı, yolcu ve yük taşımaları karşılığında nakden veya hesaben alınan ücrettir.

Verginin nisbeti ise şöyledir :

I — Yolcu taşımalarında :

A — Şehir içi taşımalarda : % 6

B — Şehir dışı taşımalarda :

a) Üçüncü mevki, güverte vs. % 10

b) İkinci mevki, motörlü tren % 20

c) Birinci ve lüks mevki % 25

II — Yük taşımalarında % 10

d) P.T.T. Hizmetleri Vergisi :

Bu vergi, (Posta, telgraf ve telefon) hizmetleri sebebiyle, PTT. Genel Müdürlüğü tarafından alınan ücretlere ilâveten alınır. Bu vergiden, koli ve havale hizmetleri ile, yabancı memleketlerle olan telgraf ve telefon muhabereleeri istisna edilmiştir.

Verginin mükellefi, PTT İşletme Genel Müdürlüğü olup; bir tanedir. PTT şubelerinin vergi ile ilgileri mevcut değildir.

Bu verginin matrahını, PTT hizmetleri karşılığında alınan ücret teşkil eder; bu ücretler de, hâlen tarifelerle tesbit edilmişlerdir. Vergi matrahına, PTT hizmetleri vergisi dahil edilmemektedir.

PTT hizmetleri vergisi, bir vasıtalı vergi olduğundan, müşteriye intikal ettirilir; PTT işletmesi tarifeleri yaparken, alınacak ücretlerle birlikte vergiyi de dikkate almak mecburiyetindedir.

Verginin nisbeti % 10 dur.

Yabancı ülkelerle olan posta münasebetlerinin vergiye konu olamayacağı tartışma mevzuu olmuş, bu vergiden sadece telefon ve telgraf muhabereleeri istisna edilmiş olduğundan; posta hizmetlerinin vergi mevzuu içinde kaldığı tesbit edilmiştir.

e) İthalde Alman İstihsal Vergisi :

Bu verginin mükellefi, vergiye tâbi maddeleri Türkiye'ye ithal eden şahıslardır.

Verginin matrahını, (Kıymet esasına göre vergi alınan maddelerde) "Gümrüklü Değer" teşkil eder.

"Gümrüklü Değer" aşağıdaki unsurları ihtiva eder.

- i — İthal edilecek malın gümrük vergisine esas olan kıymeti,
- ii — Gümrük Vergisi ve Belediye payı, /
- iii — Gümrüklere ödenen diğer vergi ve resimler,
(İstihsal Vergisi hariç)
- ai — Mal gümrükten geçinceye kadar ödenen sair giderler

(Ölçü esasına göre vergi alınan maddelerde) vergi matrahı şöyledir :

- i — Akaryakıt ve glikozda, saf sikleti,
- ii — Kahvede, gayrisâfi sikleti,
- iii — İçkilerde, litre miktarları,

- ai — Kibritte, çöp adedi,
- aii — Elektrikte, kilovat saati,
- aiii — Havagazında, metreküpü.

İthalde Alınan İstihsal Vergisinin matrahı, gümrük giriş beyannamelerinde gösterilir ve bunun doğruluğunu tevsik edici vesikalar eklenir.

Gümrük tahakkuk memurları, Gümrük İdarelerince tahakkuk ettirilen diğer vergilerle birlikte, İstihsal Vergisini de tahakkuk ettirirler; ihtilâfların zuhurunda Gümrük Kanunu hükümleri tatbik edilir.

İtirazlar da Gümrük Kanununda yazılı mercilerce, aynı kanundaki esaslar dairesinde incelenip, karara bağlanır.

f) Vergilerin Beyanı ve Ödenmesi :

1 — Gider Vergileri, mükelleflerin yazılı beyanları üzerine tarhedilir. Beyannamelerde, mükellefle ilgili bilgiler haricinde, Gelir ve Kurumlar Vergileri ile irtibat sağlamak üzere bu vergilerle ilgili bazı bilgiler de gösterilir. Şüphesiz; vergi matrahı (Tablo ve pozisyonlar gösterilmek suretiyle), bu matraha göre hesaplanan vergiler, istihsal vergisinde ayrıca satışın peşin mi, yoksa veresiye mi olduğu, ilk madde indirimleri gösterilecektir.

Mükellefler, vergiye tâbi muamelelerini, bir beyanname ile, ertesi ayın 15 nci günü akşamına kadar bildireceklerdir.

Elektrik ve havagazı işletmelerinin beyan süresi, vergi tahakkukundan itibaren 45 gündür. Nakliyat Vergisi ile PTT Hizmetleri Vergisi beyannameleri 45 gün zarfında verilir. Devlet Demiryolları, Devlet Hava-yolları ve Denizcilik Bankası için bu süre 75 gündür.

2 — Mükellefler, beyan üzerine tarhedilen vergilerini, beyanname verme süresi içinde öderler. Veresiye satışlara ait vergi, bedelin tahsil edildiği ayı takip eden ayın 15 nci günü akşamına kadar ödenir.

Dahilî sarflardan doğan vergilerin ödenmesi ayrı usullere bağlanmıştır. Son olarak 482 sayılı kanunla, bu konudaki ödeme hükümleri değiştirilmiştir.

Mükelleflerin, fabrika, imalâthane, ticarethane veya filyal, şube, satış mağazası ve depolarındaki iptidâî ve mamûl mallar Gider Vergilerinin teminatı hükmündedir.

İthalde Alınan İstihsal Vergisi, Gümrük Vergisi ile birlikte ve aynı zamanda ödenir. Vergiye itiraz, teminat, düzeltme ve iade işlemleri; aynen Gümrük Vergisi gibi Gümrük Kanununa uygun şekilde icra edilir.

Burada önemli bir noktayı işaret edelim. Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin nisbeti yüksek ve mükellef adedi de azdır. Bu sebeple, bazı mükellefler bu yüksek vergiyi kaçırır, bazıları da vergiyi tecil ettirip bir süre ödememede fayda görmekteyler.

1962 - 1963 yıllarında memleketimizde görülen iktisadî durgunluk, bilhassa tekstil sanayiine fazla tesirde bulunmuş ve tekstilde vergi nisbetlerinin yüksekliği sebebiyle, bu sanayi dalında İstihsal Vergisi ödemeleri çok yavaşlamıştı. Bu vergi sebebiyle, mükelleflerle vergi dairelerinin ilişkileri çok gerginleştiği bir sırada, 40 ve 85 sayılı iki kanun çıkartılarak, vergilerin ödeme süreleri uzatılmış ve mükelleflere büyük kolaylıklar tanınmıştır. (Mükellefler, 5 yıl süreli ve yüzde 5 faizli bir kredi elde etmiş sayılmışlardır.)

Bugün de Dahilde Alınan İstihsal Vergisinde mükellef adedinin az oluşundan doğan meseleler vardır. Vergisini zamanında ödeyemeyen (diğer bir ifade ile vergisini nihai müstehlike yansıtamayan) mükellefler; vergi borçları bir çığ gibi büyüdükçe, çok zor durumlara düşmekte; neticede, batan bu müesseselerle birlikte büyük miktarlardaki âmme alacağı da kaybolup gitmektedir.

g) Bazı Özel Hükümler :

Gider Vergileri Kanununun son bölümlerinde bazı özel hükümler yazılıdır. Bu hükümlerin bazıları usule müteallik olup, Vergi Usul Kanununda yer alabilecek mahiyettedir.

i — *Fatura, özel teslim vesikaları* : Teslim hallerinin tevsiki için kullanılır.

ii — *Dahili sarf pusulası* : Vergiye tâbi maddeleri, kendi imalatında kullananlar tarafından, fatura yerine istimal edilir.

iii — *Randıman incelemesi* : İstihsal Vergisi incelemeleri (vergi tetkikleri), ilk madde ve gerekirse elektrik sarfiyatına göre bulunacak randıman nisbetleri ile yapılabilir. Normal randıman nisbetleri ile, mükellefin beyanları arasındaki fark, haklı ve maddî sebeplerle izah edilemezse, noksanlık emsal değeri üzerinden vergilendirilir.

ai — *Normal randıman nisbetleri* : Kanunda yazılı usulle tesbit edilecek ve ilân olunacaktır.

aii — *Şaraba ait vergi* : Şarap istihsal vergisi, Tekel İdaresi tarafından tarh, tahakkuk ve tahsil edilir ve Hazineye verilir.

aiii — *Akaryakıt vergisinin tevzi* : Akaryakıtlardan alınan vergi, bütçeye gelir kaydedilir. Bu kaynaktan sağlanacağı düşünülen hasılatın :

% 40 ı Karayolları Genel Müdürlüğüne,

% 22 si İl Özel İdarelerine,

% 8 i Belediyelere verilmek üzere, Maliye Bakanlığı bütçesine ödenek konulur.

Bu paralar İller Bankasında toplanır ve bu banka tarafından, illerin ve belediyelerin son nüfus sayımındaki nüfus miktarına göre dağıtılır.

Bu tevzi, Mahalli İdareleri himaye gayretinden doğmaktadır. Nitekim, 1964 yılında İl Özel İdarelerince tahsil olunan 705.2 milyon liranın (% 10 undan fazlası) 72 milyon lirası bu vergiden doğmuştur.

bi — Gider Vergileri Kanunu 1.3.1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Mülga Muamele Vergisi ve İstihlâk Vergisi ile yeni Gider Vergileri nisbet farklarından doğan vergiler için, mükellefler stok beyanında bulunmağa dâvet edilmişlerdir. Sonraki yıllarda, akaryakıtta yapılan zamlar sebebiyle, "Stok beyanları" birkaç defa daha görülmüştür.

bii — Gider Vergileri Kanunu ile, kaldırılan kanunlardan başlıcaları şunlardır :

1 — 3843 sayılı Muamele Vergisi Kanunu,

2 — Bu kanunla ilgili 15 adet kanun,

3 — 1718 sayılı Elektrik ve havagazı ile ham petrol ve müştaklarından alınan İstihlâk Vergisi Kanunu,

4 — Bu kanunla ilgili 8 adet kanun,

5 — 472 sayılı Nakliyat Resmî Kanunu ve ilgili 4 adet kanun,

6 — 4950 sayılı Kahvenin Tekel Konusundan çıkarılması ve Dahilî İstihlâk Vergisine tâbi tutulmasına dair kanun,

7 — 4250 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler Kanununun bazı maddeleri,

- 8 — Bazı vergi ve resimlere zam yapan 3 kanunun bazı maddeleri,
 9 — 6550 sayılı Bira, Tabii Köpüren Şarap ve Viski'nin İstihlâk Resmine tâbi tutulması hakkında kanun,
 10 — 5865 sayılı Kibritten Alınacak İstihlâk Vergisi Hakkında kanun,
 11 — 5889 sayılı Akaryakıtlardan Yol Vergisi alınması hakkında kanun,
 12 — 3101 sayılı Glikozdan alınan İstihlâk Vergisi Kanunu ile bazı kanunların maddeleri.

B — Gider Vergileri Kanununa Eklî Tablo - lar ve Vergi Nisbetleri :

Gider Vergileri Kanununa ekli dört tablonun birincisi (İlk İstihsal Maddeleri Tablosu) dur. Bugünkü Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin temel dayanağı da bu tablodur.

a) *İlk İstihsal Maddeleri Tablosu*, hâlen 14 pozisyonu ihtiva etmektedir. Başlangıçta 12 olan pozisyon sayısı, daha sonra 482 sayılı kanunla (İtriyat ve tuvalet malzemeleri), 756 sayılı kanunla da (Ağaçlar)ı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Pozisyonlar da kendi içlerinde fıkralara ayrılmıştır.

Aşağıda, bu pozisyonlarda yazılı maddelerin çeşitleri ve vergi nisbetleri üzerinde durulmuştur.

1 — Çimento ve ateşe mukavim eşya (her çeşit çimentolar, ateş tuğlaları vs.) vergi nisbeti % 12,5 dur. Alelâde inşaat tuğlaları, kiremitler, desti, künk gibi topraktan yapılan eşyalar vergiden muaftır.

2 — Madenler : (Bu pozisyon kendi içinde 4 e ayrılmıştır) :

i — *Demir sanayii grubu* : (ray, travers, boru, her nevi çubuk, tel ve profilli demirler; dökme demir ve çelik kütükler vs.) Vergi nisbeti : % 12,5 ve % 20.

ii — *Bakır sanayii grubu* : (külçe bakır, elektrolit bakır, çubuk, levha, profil, pul, şerit, tel, toz ve yaprak bakır.) Vergi nisbeti : % 30.

iii — *Sair madenler* : (Altın, gümüş, platin hariç; ayrıca kömürler, tabii gazlar da hariç tutulmuştur. Bu gruba, kurşun, kalay, çinko, mağnezium, krom, mangan, alüminyum, kobalt, nikel vs. dahildir.) Vergi nisbeti : % 30, kurşun için % 15.

ai — Akaryakıtlar :

Bunlar petrol ürünleridir. Damıtma sırasında elde edilişlerine göre vergileri farklıdır.

Benzin 40-175° arasında; gazyağı 150-250° arasında, motorin 250-350° arasında elde edilir.

Alevlenme noktası :

30° den aşağı olan hafif yağların : 1 Kg. dan 70 kuruş; 30° den yukarı, 55° den aşağı olanlar : 1 Kg. dan 40 kuruş vergi alınmaktadır. (Motorinden 45 kuruş)

Tortu yakıtlar :

4 numaralı Fuel Oil'den : 1 Kg. dan 40 kuruş,

Makina yağları, petrol tortuları : % 30 nisbetinde sıvı petrol gazları : 1 Kg. dan 5 kuruş, vergi alınır.

- 3 — Kauçuk : (Tabii ve Sentetik kauçuk) vergi nisbeti % 30,
- 4 — Plâstik maddeler : nisbet % 40,
- 5 — Kürkler : Nisbet % 75,
- 6 — Kemik, boynuz vs. : Nisbet % 75,
- 7 — Kıymetli taşlar : Nisbet % 75,
- 8 — Kâğıt ve mukavva : Nisbet % 15 ve % 20,

(Kâğıt kırıntılarından yapılan kâğıtların, vergiye tâbi olup olmasında görüş ayrılıkları vardır.)

9 — Camlar : Nisbet % 20,

10 — Tekstil maddeleri :

i — Hayvan mahsülü iplikler :

- a) Strayhgarn iplikleri : % 20
- b) Diğer iplikler : % 36

ii — Nebatî iplikler :

- a) Kendir, keten vs. ip, organ vs. : % 15
- b) Pamuktan mamûl dikiş ve nakış iplikleri : % 18
- c) Diğer iplikler : % 30

iii — Sentetik, sun'î elyaftan iplikler : % 36

ai — Başkaları hesabına yapılan (büküm, katlama, kasarılama, boyama gibi) bitim işleri : (Aynı nisbetler) (Vergi matrahı alınan ücrettir.)

aii —Kamışık iplikler (Mahlûtun bünyesine miktar itibarıyla en fazla giren ipin vergi nisbeti uygulanır.)

(İpliklerin sarma işi ile haşılama işi bitim işi sayılmamaktadır.)

11 — *Elektrik ve Havazığı :*

a) Elektrığın kilovatından :1 kuruş ve 3 kuruş.

b) Havagazının metreküpünden : 1,5 kuruş.

c) Sayaç yoksa, sarfiyat bedelinin % 15 i nisbetinde.

12 — Diğer maddeler : Vergi nisbeti % 18.

13 — İtiryat ve tuvalet maddeleri : Vergi nisbeti % 30.

(Parfümler, kremler, pudralar, saç boyaları, tuvalet sabunları vs.)

14 — Ağaçlar : Vergi nisbeti : % 12,5.

b) *Mamül Maddeler Tablosu :* 8 pozisyonu ihtiva etmektedir. Bu pozisyonlar içinde yer alan bazı lüks maddeler, (taştlar, otomobiller, saatler, ses alma cihazları, fotoğraf makinaları vs.), Kanununun 4 üncü maddesi a) fıkrası gereğince vergiden istisna edilmiştir. Pozisyonlarda yazılı mal ve maddeler ile vergi nisbetleri şöyledir :

1 — Barut ve patlayıcı maddelerle, silâh ve teferruatı ve av malzemesi : % 25

2 — Kibrit : (Bin çöpünden 60 kuruş),

i — Bisikletler, motosikletler : % 20

ii — Kamyonet, binek otoları : % 25

iii — Şasiler : % 15 ve % 30

4 — Saatler : (Maden çeşidine göre, % 40, % 30 ve % 20)

5 — Ses cihazları ve levazımı :

i — Pikap, pikaplı radyo vs. : % 30

ii — Pilli radyolar : % 18

iii — Diğer radyolar : % 20

ai — Gramofon, ses şeridi vs. : % 25

6 — Fotoğraf, sinema makinası, filimler : % 18

7 — Seramik, çini, fayans heykeller : % 20 ve % 40

c) *Kahve, kakao, glikoz ve bazı içkiler tablosu :*

i — Kahvenin kilosundan 500 kuruş,

ii — Kakao ve yağından : % 30,

iii — İnhisar dışındaki içkilerden :

1 — Her çeşit biranın litresinden : 40 kuruş,

2 — Tabii köpürür şarabın litresinden	: 1500 kuruş,
3 — Sair şarapların litresinden	: 20 kuruş,
4— Viskinin litresinden	: 3000 kuruş,

ai — Glikozun kilosundan 50 kuruş.

d) *İthal Maddeleri Tablosu, 14 pozisyonu* havidir. Bu pozisyonlara kayıtlı mallar ve maddeler "Çimento veya ateşe mukavim maddelerden mamül her çeşit eşya (% 10), Madeni eşya (% 10 ve % 18), çocuk bisikletleri (% 15), sair madeni eşya (% 25), kauçuktan mamül eşya (% 25), plâstikten mamül eşya (% 35), kâğıt ve mukavvaden mamül eşya (% 15), camla mürettep eşya (% 18), tekstil maddeleri (% 12,5 ve % 18), kürk mamûlâtı (% 60), hayvanî maddelerden mamül süs eşyası (% 60), inci ve kıymetli madenlerden süs eşyası (% 60), kahve, kakao mamûlleri (% 25), Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin muhtelif fasıllarında ve pozisyonlarında yazılı çeşitli mamûller (% 15), ağaç mamûlleri (% 10)" nisbetlerinde vergiye tâbidir.

Bu 4 tablodaki eşya tasnifi, Gümrük giriş tarife cetvelindeki tasnife benzerlik gösterirse de, aynı değildir. Bazan Gümrük Tarife pozisyonlarına atıflar vardır.

İthalde Alman İstihsal Vergisi, Vergi Usul Kanununun dışında bırakılmıştır. Bu vergiyi Gümrük İdareleri tahsil etmekte ve uygulamada da birçok bakımlardan Gümrük Kanunu hükümleri nazarı itibare alınmaktadır.

C — Gider Vergilerinin, Tahakkuk ve Tahsilâtı İle İlgili İzahlar :

Gider Vergileri, Vasıtalı Vergilerimizin en ehemmiyetlilerindendir. Devlet gelirleri arasında da çok önemli bir yer işgal ederler. Son 5 yıl içinde bu vergilerin, tahakkuk ve tahsilât rakamları ile, genel bütçe gelirleri tahakkuk ve tahsilât rakamları mukayese edildiğinde; bu gruba giren vergilerin genel vergi gelirlerinin % 20-25, genel bütçe gelirlerinin % 18 - 20 sini ihtiva ettiği anlaşılır. (Adetî bilgiler arka sayfadadır.)

Gider Vergileri, gerek vergilerimiz, gerekse bütçemiz içinde bu derece önemli yer işgal etmelerine rağmen, üzerinde fazla çalışmalar yapılmamış vergilerdendir. 1957 yılından itibaren yapılan (7) adet tadilatın da bir kısmı, sadece akaryakıt zamları ile ilgilidir. Bu vergi ile ilgili çalışmaların Vergi Reform Komisyonu tarafından da ihmal edildiği müşa-

Gelirin Çeşidi	Tahakkuk (Milyon TL.)					Tahsilât (Milyon TL.)				
	1963	1964	1965	1966	1967	1963	1964	1965	1966	1967
1 — İthalde Alınan İstihsal V.	889	743	924	1062	1161	883	743	894	1062	1161
2 — Akaryakıt İstihsal V. (Dahilî)	61	97	218	364	529	58	97	215	330	499
3 — Dahilde Alınan İstihsal Vergisi	974	1074	1226	1504	1727	883	705	908	1140	1301
4 — Banka ve Sigorta Muameleleri V.	348	365	445	551	654	342	379	431	537	640
5 — Nakliyat V. si	68	73	91	106	115	64	69	87	95	100
6 — PTT Hizmetleri Vergisi	36	40	46	52	58	36	40	46	52	58
Toplam :	2376	2412	2950	3639	4224	2066	2033	2581	3216	3799
Vasistasız Vergiler										
Toplamı	3157	3516	3949	4746	5776	2747	3038	3408	4189	5077
Vasitalı vergiler										
Toplamı	6146	6752	7454	8803	10465	5677	6254	6886	8251	9813
Vergi Gelirleri										
Toplamı	9303	10268	11403	13550	16241	8424	9292	10294	12440	14896
Vergi Dışı Normal Gelirler	970	1013	1129	1144	1498	564	554	575	549	817
Diğer Gelirler	2509	2096	2048	2175	2408	2505	2090	2040	2161	2386
Genel Bütçe Gelirleri										
Toplamı	12782	13378	14580	16671	20150	11493	11938	12911	15153	18101

hade edilmektedir; adı geçen komisyonun Gider Vergilerini eleştiren komple çalışmaları yoktur.

Bu vergilerin üzerinde çalışmalar yapılmaması sonucu, bilhassa Dahilde Alınan İstihsal Vergisinde, bâriz bir gerileme olduğu ortaya çıkmaktadır. Aşağıya kaydedilen endeks rakamları bunu açıkça göstermektedir :

Yıllar	G. Vergisi Endeksi	Kurumlar V. si Endeksi	Dahilde	Banka
			Alınan İstihsal V. si Endeksi	Muameleleri Vergisi Endeksi
1951	100	100	100	100
1961	975	1772	382	1031
1965	1277	2084	687	1959
1966	1538	2600	363	2440
1967	1910	3312	985	2909

Bu cetvelden anlaşılacağı gibi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinde, çok büyük bir artış olmuştur. Bunun sebebi, vergi nisbetinin 1963 yılında % 15 den % 20 ye çıkarılması ve memleketimizde kredi müesseselerinin büyük inkişaflar göstermesidir.

Bu cetvelde; Akaryakıt İstihsal Vergisi, Dahilde Alınan İstihsal Vergisine dahil edilmemiştir. Zira, Akaryakıttan alınan istihsal vergisi, son yıllarda çok büyük zamlar görmüştür. Akaryakıt Vergileri endeksi (100, 626, 2302, 2970, 4008) gelişmesini göstermiştir.

Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin, bugünkü ekonomik ve sınaî gelişmeyi takip edememesi üzerinde durulması gereken hususlardandır. Sınayi sektörünün geliri ile, Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin gelirinin mukayesesi de bunun lüzumunu ortaya koymaktadır.

Yıllar	Sanayi Sektörü Geliri	Dahilde Alınan	Nisbet
		İstihsal V. si Geliri	
1951	1250	132	10.5
1955	2578	292	10.9
1960	6886	505	7.3
1961	7577	506	6.6
1962	8323	618	7.4
1963	9462	683	7.2
1964	10475	705	6.7
1965	11742	908	7.7
1966	13727	1143	8.3
1967	15937	1301	8.1

Bu rakamlardan; Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin, büyük ölçüde gayret sarfedilerek geliştirilmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Bugün Gider Vergilerinde, mükellef adedinin azlığı prensibine sıkıca bağlanıldığı görülmektedir. Bu adedi azlık, verginin verimine de menfi tesirlerde bulunmaktadır. Verginin ilk istihsal safhasında, büyük fabrika, şirket ve müesseselerden alınması, vergi hasılatına ters tesirlerde bulunmaktadır.

Vergi mükelleflerinin adedini gösteren cetvel bu bakımdan ilgi çekicidir. (1966 malî yılı)

Mükellef Grupları	Mükellef Adedi	Vergi Miktarı
1 — Dahilde Alınan İstihsal V.	2961	1.495.594.791
2 — Banka ve Bankerler	2567	472.836.344
3 — Sigorta Şirketleri	588	67.140.957
4 — Taşıma Müesseseleri	1253	100.162.760
5 — PTT Hizmetleri Vergisi	1	52.330.895
TOPLAM :	7370	2.188.065.747

Görüldüğü gibi, bütün Türkiye'de Dahilde Alınan İstihsal Vergisi mükellefinin adedi 2961 dir; bütün Gider Vergilerinin mükellefi (İthal hariç) 7370 dir.

Gelir Vergisinde, beyanname veren mükellef sayısının 1966 da 413.764 adet, muhtasar beyanname adedinin 1.812.520 adet olduğu nazarı itibare alınacak olursa, Gider Vergilerindeki mükellef sayısının azlığı hemen dikkati çekmektedir.

Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin sadece mükellef itibariyle değil, konu itibariyle de dar tutulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, bu verginin tahakkuk ettirildiği kaynaklar pek mahduttur.

Maddenin Cinsi	Tahakkuk Ettirilen Vergisi (1966 yılı)
Çimento	57.700 bin lira
Ateşe mukavim eşya	3.010 " "
Madenler	234.128 " "
Makina yağları	2.565 " "
Plâstik maddeler	1.444 " "
Kâğıt ve mukavva	58.452 " "
Camlar	32.951 " "
Yün ipliği	174.660 " "

Pamuk ipliği	279.055	"	"
Diğer iplikler	53.627	"	"
Elektrik ve havagazı	261	"	"
Kimyevî, tıbbî müstahzarlar	24.791	"	"
İtiryat ve tuvalet malzemesi	10.318	"	"
Barut	13.577	"	"
Taşıtlar	48.309	"	"
Saatler	1	"	"
Gramofon plâkları	2.438	"	"
Seramik mamûlleri	20.128	"	"
Kakao yağı	469	"	"
TOPLAM	1.017.230	"	"
Akaryakıtlar (Kg.)	370.729	"	"
L. P. G. (Kg.)	161	"	"
Elektrik (Kwt)	65.901	"	"
Havagazı (M ³)	1.725	"	"
Kibrit (çöp sayısı)	17.736	"	"
İçkiler (Litre)	13.859	"	"
Glikoz (Kg.)	7.552	"	"
TOPLAM	477.664	"	"
Genel Vergi Toplamı	1.495.595	"	"

Başlıca istihsal vergisi konuları ve bunlardan hasıl olan vergiler bu şekilde kaydedildikten sonra; Gider Vergilerinin, bilhassa Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin büyük gelişmelere muhtaç olduğu, mükellef adedinin artmasından endişe etmeksizin vergiyi daha uygun hale getirmek gerektiği, ilk istihsalin tamamlayıcı olan diğer istihsal ve imalâtın da vergi kapsamına alınmasının fiskal verim yönünden savunulabileceği, ifade edilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

GİDER VERGİLERİNE VERİLMESİ GEREKEN YÖNLER

6802 sayılı Gider Vergileri Kanununda adı geçen vergilerde devamlı değişiklikler ve reformlar yapılması şarttır. Memleketimizde ziraatten sanayie doğru chemmiyetli bir kayma olduğu gibi, Milletlerarası münasebetlerden doğan bazı taahhütlerimiz vardır. Nihayet, vergi sistemimizin geliştirilmesi ve bu suretle plânların finansmanının sağlanması icabetmektedir.

Bu nedenlerle, Gider Vergilerimizde reformlar yapılmalıdır. Önce; ilk istihsal vergilerinin yerine, mütakâmil bir vergi olan Eklenen Değer Vergisi geçmelidir. İkinci olarak, yeni istihlâk vergisi konuları araştırılmalı, lüks tüketim maddelerinden vergi alınmalı, Nakliyat, Banka ve İthalât Vergileri geliştirilmelidir. Son olarak da, Tekel maddeleri ve şeker vergilerinin, Gider Vergileri camiasına ithali, bazı alkolsüz içkilerden vergi alınmasına çalışılmalı, vergi nisbetlerinin — Katma değer vergisi tatbik edilsin veya edilmesin — gözden geçirilmesi icabetmektedir.

Bu suretle, Gider Vergileri; sadece akaryakıtta ve tekstil sanayiine dayanmaktan ve ithalâta, dolayısıyla dövize bağlı olmaktan kurtulmuş olacak, mükellef adetleri arttığı ölçüde vergi yaygınlaşacak ve tahsil imkânları da gelişmiş olacaktır.

A — Dahilde Alınan İstihsal Vergisi Yerine "Katma Değer Vergisi"

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının "Vergi Reformu" ile ilgili bölümünde, Katma Değer Vergisi konusunda, birbiri ile uyuyabilecek 2 mütalâa vardır :

"Katma Değer Vergisine geçinceye kadar İstihsal Vergisinin kapsamının yeniden gözden geçirilmesi"

"İstihsal Vergisinin yerini almak üzere daha ileri bir vergi niteliği gösteren Katma Değer Vergisinin uygulanması hazırlıklarına başlanması".

Görüldüğü gibi, Plân, hem İstihsal Vergisinin gözden geçirilmesini, hem de Katma Değer Vergisinin tatbikine çalışılmasını öngörmektedir.

"Katma Değer Vergisi", çok kademeli ve tek kademeli muamele vergilerinin bir bileşimidir; vergi, eklenen kıymetler üzerinden bir kaç defa alınmaktadır.

Katma Değer Vergisi, istihsal ve dağıtımın muhtelif safhalarına teşmil edilebilir. Bu suretle vergi, sadece bir firma üzerinde kalmamakta, muhtelif firmalara dağıtılmaktadır; bunun sonucunda, ağır nisbetli bir ilk istihsal malları vergisinden (toplu muamele vergisinden) doğan şikâyetler azalmaktadır.

Bu vergi halen Müşterek Pazar ülkelerinin, müşterek bir muamele vergisi olarak kabul edilmiştir. Fransa'da 1954 yılından beri tatbik edilmekte, Almanya'da tatbikine başlanılmış bulunmaktadır.

Vergisinin üstün tarafları, vergi riskini dağıtmış olmasından ve son tüketicieye yaklaşan fiatları üzerinden istihsal mallarını ve hizmetleri vergilendirmesinden doğmakta; dolayısıyla vergi hasılası itibariyle memnuniyet verici sonuçlar sağlanmaktadır.

1956 yılında Gider Vergilerimiz kabul edildiğinde, bu verginin gerekçesinde Artan Değer Vergisine bazı tenkitler yapılmıştı. Bu tenkitler bugün de yapılabilmekte, ancak cevapları da verilebilmektedir.

a) Doğrudan doğruya satış kıymetine dayanan bir muamele vergisi nisbeten basit bir mahiyet arzeder.

Bu basitlik, memleketimizde vergi verimini azaltıcı yönde gelişme göstermiştir. Mükellef adedinin az olması avantajı yanında, "artan kıymetlerin ileri istihsal kademelerinde vergilendirilememesinden doğan" mahzurlar görülmüştür.

b) Alım - Satımlar dolayısıyla vâki "değer artışı" üzerinden vergi alınması, kazanç üzerinden gelir vergisi alınması esasına kısmen yaklaşmakta; muamele vergisi bu mahiyeti aldığı an, açık olarak fiatlara yansımak ve açıkça intikal = in'ikâs etmek hassasını kaybetmektedir.

Gelir ve masraf vergileri ayrı teorilere dayanır. İstihsalin her kademesinden alınan vergi, toplam olarak son tüketicieye yansımaktadır; bu verginin yansımaması vergi sisteminin bozukluğundan değil, fiat mekanizmasının (arz ve talep uygunsuzluğunun) bir sonucudur. Katma Değer Vergisinde; gelire fazla yaklaşıldığı doğrudur; çok imâl kademesinden geçmiş ve kıymeti yükselmiş bir emtianın, vergisi de yüksek olacak, (dolayısıyla müstehlikin gelirinden bu malı almak için ayırdığı fonlar) da fazla görünecektir. Aşlında, bu vergi ile istenilen yage de, az istihsal kademesi geçirmiş bir mamûle göre, çok istihsal kademesi geçirmiş ve birçok yeni değerler iktisap edip, kıymeti yükselmiş mamûllere ayrı ayrı vergi yükleri tahmil etmektedir.

c) Artan değere dayanan vergi, bir bakıma her alım, satımı vergilendirmesi itibariyle yayılı muamele vergisine yaklaşmakta, binaenaleyh, bu usulün mahzurlarını taşımaktadır.

Yayılı Muamele Vergisi ile Artan Değer Vergisi arasından benzerlikler vardır. Ancak bu vergilerin kötü olduğu söylendiği takdirde, bütün masraf vergileri için de aynı mütalâalar ileri sürülebilir. Masraf Vergileri, fiatları yükselten ve müstehlikin satın alma imkânlarını daraltan vergilerdendir. Arz ve talep tıkanıklıkları mevcut değil ise, bu vergilerin adı

ne olursa olsun, “müstehlik tarafından ödenmesi” icabetmektedir. Bu da verginin nisbetinin az veya çok oluşuna, tek bir muameleden veya imalâtın her kademesinden alınmasına göre büyük farklar göstermez.

d) Nihayet, artan değer vergisinin tatbikinde rastlanan diğer bir güçlük “değerin tesbiti” meselesidir.

Artan değer vergisi hâlen bazı memleketlerde tatbik edildiğine göre, değer tesbiti konusunu mübalâğa etmemek icabeder. Bugünkü muhasebe tekniği ile, değer artışlarının tesbiti mümkündür. Bu suretle mükerrer vergilendirme diye bir bahis ortada kalmamaktadır.

Memleketimizde “Katma Değer Vergisi” tatbik edilebilir mi? Tatbik edilirse hangi konular üzerinde durulması lâzımdır? Vergi nisbetleri ne olmalıdır?

Şimdi bu konular üzerinde duralım.

Kanaatimizce, bizde Katma Değer Vergisi bazı vergi konuları için tatbik edilebilir. Bugünkü ilk istihşal vergilerine mevzu olan bazı maddeler ve malların ileri istihşal kademeleri sıra ile vergi konusu yapılabilir. Bu suretle ilk istihşalin vergilendirilmesi ile iktifa edilen durumdan doğan vergi verimsizliği de önlenmiş olur.

Konuyu daha belirli hale koymak için bazı misaller verelim. Maden sanayii içinde özel bir yeri olan demir, birçok imalâtın içine dahil olmaktadır. Nihai müstehlikin kullandığı demir ve çelik âletlerin hemen hemen hiçbiri, son istihşal kademesinde, vergiye tâbi değildir. Meselâ bir çelik matkap ucu, demir destere, çivi vs. den (istihşalin ilk kademelerinde alınan bir vergiden sonra) Gider Vergisi veya eklenen değer vergisi alınmamaktadır. İnşaat çivisi ile kunduracı çivisi fiyatları çok farklı olduğu halde, bu farklı fiatlardan farklı vergiler tahsili cihetine gidilmemektedir. İnşaat demiri ile gemi saçı ve hattâ buzdolabı saçı aynı vergiyi ödemektedirler. Bütün maden sanayii mamûlleri, ileri istihşal kademelerinde vergi mevzuu yapılmamıştır. Eklenen Değer Vergisi, bu farklı mamûllerin farklı fiyatlarını vergilendirmek yolunu açmaktadır.

Memleketimizde Katma Değer Vergisine mevzu olabilecek malların seçilmesi sırasında önce sanayiimizin durumu ve sanayi mamûllerimizin çeşitlerini incelememiz gerekmektedir.

Şahısların tükettikleri mallar, ya ziraî istihşale (hayvan mahsulleri dahil) veya sınaî üretime bağlıdır. İthal edilen mallar da, ziraî veya sınaî üretime katkıda bulunur veya doğrudan doğruya istihlâke arz edilir.

Günlük hayatımıza giren eşyanın ve günlük tüketim maddelerinin herbirinde az veya çok bir vasıtalı vergi vardır. Ancak, bu vergilerin, eşyanın kıymetine göre çok olması gerektiği halde, bazan tersi durumlar da görülmektedir. Bugün memleketimizde, bir metre pamuklu kumaşa, bir metre has ipekli kumaşa göre daha fazla vergi vardır. Aslında; müstehlik mallarının tasnifi yapılmamış ve bu malların herbirinin ihtiva ettiği bütün vergiler hesaplanmamıştır. İhracatta Vergi İdaresi ile ilgili komisyonun yaptığı hesaplar (ki ihraç edilen emtianın vergisinin iadesine sebep olmaktadır.) da son derece hassas değildir; zira nisbetler sık sık değişmektedir.

Hâlihazırda üzerinde durulması icabeden husus, Türk sanayi ve ziraat sektörünün imâl ve istihsal ettiği malların çeşitlerini bulmak, bunların geçirdikleri imalât kademelerini tesbit etmek ve bu kademelerde elde ettiği yeni kıymetleri hesaplamaktır.

Diğer taraftan, her bir mamûlün içindeki vasıtalı ve vasitasız bütün vergilerin hesaplanması ve satış fiyatının (veya maliyet fiyatının) belli bir yüzdesi olarak gösterilmesi şarttır.

Hemen belirtelim ki, her iki tetkik uzun zaman ve emek istemektedir. Ancak; bu tetkikler yapılmadan, Katma Değer Vergisini tatbika kalkışmak, hele vergi nisbetlerinin tesbiti cihetine gitmek hâtaht olacaktır.

Bizde Katma Değer Vergisi tatbikine başlamadan önce; maliyet muhasebesi ile ilgili bütün problemlerin halledilmesi lâzımdır; böylece bir mamulün maliyetine giren bütün unsurların rahatça tesbiti mümkün olur.

Bugün için, bütün tekstil mamulleri, kauçuk mamulleri, deri mamulleri, cam eşya, porselen ve fayans sanayii, bütün lüks yiyecek maddeleri sanayii (konserve dahil), meyve ve maden suları, hattâ yağ sanayii ile ilâç sanayii mamulleri katma değer vergisine konu olabilir.

Bu mamuller içinde, bilhassa tekstil mamulleri üzerinde öncelikle durmak icabetmektedir. İplik yerine, kumaşın vergilendirilmesi mümkündür. Kumaşın değeri arttıkça, bu artan değerın vergilendirilmesi kadar makul bir şey düşünülemez; aslında vergilendirilen "kumaş" değil, kumaş için yapılan "masraf", diğer bir ifade ile "satılma gücü" dür.

Maden sanayiine dayanan birçok çeşit mamul vardır; bir kilo demirin kıymeti, muhtelif imal safhaları geçtikten ve birçok değerler iktisap ettikten sonra, belki 10 - 100 misli artmaktadır. Bugünkü sistemimiz ile, bu eklenen kıymetleri vergilendirmek mümkün değildir.

Hâlen kauçuk ithalinden alınan vergi dışında, kauçuk mamullerinden vergi alınmamaktadır. Kaynağı ithalâta dayanan bu maddenin birçok çeşit mamulü piyasaya arz edilmektedir (meselâ, otomobil lâstiği). Bir ithal mal olması sebebiyle, kauçuktan gidilerek, bu mamullerin vergilendirilmesi imkânları vardır; vergi kaçakçılığının olması ihtimalleri de azdır.

Katma Değer Vergisinin tatbikatında vergi kaçaklıkları olması mümkün ise de, bu kaçaklıklar hâlen tatbik edilen ilk istihsal mallarını ve maddelerini vergilendiren sistemimizdeki kaçaklıklara benzerlik gösterecektir. Hattâ bugünkü sistemimizde, vergi nisbetlerinin yüksekliğinden doğan "vergi ziyayı cazibesi" de azalmış olacağından; Katma Değer Vergisinin daha az vergi kaçaklığına yol açabileceği ifade edilebilir. Katma Değer Vergisi tatbik edildiğinde, meselâ, ipliklerden alınan yüksek nisbettteki bir verginin bir kısmının, kumaş imalâtçılarına intikal ettirilmesi icabetmektedir. Bu suretle vergi ödeyenlerin adedi artırılarak, verginin peşin ödenmesinden doğan mahzurlar da önlenmiş olacaktır.

B—Yeni Vergi Konularının Araştırılması :

Katma Değer Vergisi tatbik edilsin veya edilmesin, bugünkü ilk istihsal maddelerini vergilendiren Gider Vergileri sistemimizin geliştirilmesi lâzımdır. Bu geliştirme, 14 pozisyona sığdırılmış I No. lı cetveldeki mal ve madde nevelerinin adedinin artırılması şeklinde de olabilir.

Son defa kabul edilen 482 ve 756 sayılı kanunlarla (İtiryat ve tuvalet maddeleri ile ağaçlar) vergi konusunda ithal edilmişlerdir.

Bu maddelere ilâve edilebilecek yeni mallar bulunabilir. Bu mallar meler olabilir?

- a) Taş ocağı, kum ocağı, mermer ocağı, tuğla ve kiremit harmanı işletmeleri mahsulleri,
- b) Yenilecek ve içilecek eşya imal eden işletmeler mamulleri (helva, bisküvi, makarna, margarin, peynir, tereyağı, şekerleme, çikolata vs.),
- c) Deri ve kundura imalâtı,
- d) Ağaç işleri, mobilya imalâtı,
- e) Kitap, dergi, gazete vs.,
- f) Bütün ilâç sanayii mamulleri,
- g) İnşaata bağlı sanayi dalları mamulleri.

Birkaç misal olarak kaydettiğimiz bu mal ve maddelere (lüks vergisi) ne konu olabilecek olan, bisiklet, otomobil, radyo, saat, plâk, spor ve av malzemesi dahil edilmemiştir. Yukarıya kaydedilen malların bazıları zarurî ihtiyaç maddeleri sınıfına dahil edilip, vergilendirilmemek istenebilir. Seçilecek mal ve maddeler; memleketimiz şartlarına göre, hiç olmazsa büyük bir müstehlik grubu tarafından, "lüks" veya "lükse yakın" sayılmalı, zarurî telâkki edilmemelidir. Diğer taraftan, vergi konularının tesbiti kolay olmalı, vergi ziyâ hadiseleri kolaylıkla önlenememelidir.

C — Lüks Vergileri İle İlişkiler :

Gider Vergilerine bağlı tablolar tetkik edildiğinde, bugünkü telâkilerimize göre lüks sayılabilecek bazı malların bulunduğu, fakat 482 sayılı kanunla, bu malların büyük bir kısmından vergi alınmasından vazgeçildiği anlaşılmaktadır.

Hernekadar "lüks mal" konusunda her şahsın görüşü farklı ise de, memleketimiz şartları dikkate alındığında; fotoğraf ve film makinaları, buzdolapları, otomobiller, müzik âletleri, radyo ve televizyon, hesap ve yazı makinaları, güzellik müstahzaratı ve benzerleri lüks sayılabilir.

"Otomobil" lüks sayıldığı takdirde, bunun lâstiği, akaryakıtı ve yedek parçalarının da lüks telâkkisi, keza fotoğraf ve film makinaları lüks mallar sınıfına dahil edildiği takdirde, bunların filimlerinin de aynı sınıfa sokulması gerekecektir.

Memleketimizde ayrı bir (Lüks Vergisi) yoktur; Gider Vergileri tablolarına yazılı mallar içinde lüks sayılabilecek olanlar varsa da; televizyon, buzdolabı, çamaşır makinası, otomobil lâstiği, müzik âletleri, ateşli silâhlar; ayrıca şeker, sigara ve içkiler, bu cetvellerde mevcut değildir.

Şu halde, lüks teriminin genel ifadesine ve memleketimiz şartlarına göre, ya yeni bir Lüks Vergisi ihdası veya Gider Vergileri içine lüks malların hepsinin sokulması ve bu konuda konulmuş olan istisna hükmünün derhâl kaldırılması temenni edilebilir.

Malî literatürde, lüks vergileri üzerinde yeterince durulmuştur. Bu vergiler, sosyal adalet ve gelir dağılımına müsbet etkileri yönünden savunulmakta; buna karşılık vergi nisbetlerinin yüksek tutulması halinde tüketimin, dolayısıyla üretimin azalmasına yol açmaktadır. Lüks vergilerde aşırılığa gidilmesi, tüketimden vazgeçilmesine veya tercihlerde değişikliğe sebep olmaktadır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, lüks tüketim mallarının vergilendirilmesini öngörmüştür. Ancak, bu gruba girecek mal ve maddelerin seçimini yapmamış; bu işi vergi idarecilerine bırakmıştır. Lüks vergilerine konu olabilecek malların seçimi büyük güçlük arzedeceğinden; bu mevzuda ilerde birçok tartışmanın olacağı şimdiden söylenebilir. Ancak, birçok batı ülkesinde "lüks" sayılıp vergilendirilen bazı malların, bizde de rahatlıkla lüks telâkki edilmesi icabetmektedir.

Gider Vergilerimize bağlı cetveller incelendiğinde; ters bir tutum içinde, lüks maddelerin vergi dışında kaldığı; buna karşılık daha az lüks sayılan madenî eşyaların, kâğıt, cam, mensucat ve akaryakıtların vergi ödediği dikkati çeker. Bu anormalliğin giderilmesi için, sür'atle lüks maddeler istisnasının kaldırılması; bugünkü II. No. lı tabloda isimleri yazılı olmayan (buzdolabı, televizyon, çamaşır makinası gibi) bazı eşyanın bu tabloya dahil edilmeleri gerekmektedir.

Memleketimizde, büyük bir radyo sanayii kurulmuştur, keza buzdolabı ve otomobil sanayileri hızlı gelişmeler kaydetmektedir. Televizyon yayınları devamlı hale gelmeden bile, memleketimize büyük ölçüde televizyon alıcı cihazı ithal edilmiştir. Bu sanayi dalında ilerdeki yıllarda önemli gelişmeler beklenmektedir.

Bu şekildeki lüks mallar istihsalindeki artışlar, geliri yüksek gruplara hitap etmektedir. Bu grubun vergi yükünün arttırılması ve bu suretle vergi adaletinin temini ana gayelerden olduğu halde, bugüne kadar, bu konuda yapıcı çalışmaların olmaması, derhal tashihi gereken bir gecikme sayılmaktadır.

Bize göre, Lüks Vergileri ayrı bir kanun veya Gider Vergilerinde ayrı bir tablo olmalı; vergiye konu olacak mallar iyi seçilmeli; vergi nisbetleri yüksek tutulmak suretiyle, istihlâk temayülleri yüksek olan ve lüks mallara kayan gruplar bir nevi cezalandırılmalıdır. Az gelişmiş ülkelerde çokça görülen lüks tüketim mallarına kayma ve gösteri istihlâkı bu vergi ile bir miktar azaltılmalıdır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında, yukarıya kaydedilen mütalâalara uygun olarak "lüks tüketimi vergilemek suretiyle bu mallara olan talep kısılmasını ve bu alanlara yapılacak yatırımların azaltulmasını sağlayıcı yönden tedbirler alınması" derpiş edilmiştir.

D — Kanunda Değişikliği Gerektiren Diğer Hususlar :

a) Nakliyat Vergisi :

6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun Nakliyat Vergisi ile ilgili 34 ilâ 38. maddeleri incelendiğinde; bazı yolcu ve yük taşımalarının istisna

Hükümleri dahilinde tutularak, bu verginin dışında bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar arasında, hiç şüphe yoktur ki, en önemlisi, 35. maddenin j) fırasında yazılı olan (tren, tramvay, tünel ve trolleybüs haricinde kalan motörlü kara nakil vasıtaları ile şehir içi seferi sayılmayacak şekilde yapılan yolcu taşımaları) ile ilgili istisnadır. Bu suretle; otobüs ve kamyonlarla şehirler arasında yapılacak yolcu ve yük nakliyatı, bu verginin dışında bırakılmış; buna mukabil tren ile yapılan taşımalar vergi mevzuu yapılmıştır.

Kanaatimizce, bu istisna hükmünden büyük ölçüde haksızlıklar ortaya çıkmakta ve bundan doğan adaletsizliklerin ekonomik etkileri olmaktadır. Bilfarz, iki büyük şehir arasında tren yolcuları Nakliyat Vergisi öderlerken, aynı şehirler arasında otobüsle seyahat eden yolcular bu vergiyi ödememektedirler. Keza, bir şehrin içindeki belediye vasıtaları vergi öderlerken (Tramvay, tünel ve trolleybüs sebebiyle), şahıslara ait taksi, dolmuş, minibüs işletmeleri bu vergiye tâbi tutulmamaktadırlar.

Memleketimizde, son yıllarda "Karayolları" inşasına son derece ehemmiyet verilmiş ve bu konuya büyük yatırımlar yapılmıştır. Bir katma bütçeli idare olan Karayolları Genel Müdürlüğünün bütçeleri tetkik edildiğinde, son 10 yılda takriben 10 milyar lirahık bir sarfiyata imkân verildiği anlaşılmaktadır. 1968 malî yılında Karayolları Genel Müdürlüğüne verilen ödenekler toplamı 1 milyar 478 milyon liradır.

Bu büyük yatırımlara mukabil, bundan faydalanan otobüs, kamyon gibi Karayolları ulaşım vasıtaları Nakliyat Vergisi dışında tutulmuştur. Gider Vergileri Kanununda, yukarıya kaydedilen 35/J maddesindeki istisna hükmü olmasaydı, şehirlerarası işleyen kamyonlar ve otobüslerin yolcu ve yük taşımalarından vergi almak mümkün olacak ve bu suretle Karayolları Genel Müdürlüğünün masraflarının bir kısmını karşılamak imkânı bulunacak idi.

Halen, Karayollarının inşası ve bakımı bir hizmet (kamu hizmeti anlayışı dışında, bir iktisadî hizmet) sayılmış ve bu hizmetin finansmanı için de bazı yollar gösterilmiştir. Genellikle, bizde Motorlu Kara Taşıtları Vergisine ve özellikle benzin ve mazot gibi akaryakıtta zamlar yapmak suretiyle, karayollarının inşası için yeteri finansman kaynağı bulunmağa gayret edilmiştir.

Ancak, bu konulardan alınan vergiler ile, karayolları finansmanı tam olarak karşılanamamış olduğundan Nakliyat Vergisi üzerinde durmak gerekmiştir. Aslında, şehirler arası yolcu ve yük taşımalarından vergi al-

mak çok zordur. Geniş bir karayolu şebekesi üzerinde, çeşitli nakil vasıtası sahiplerinden vergi almak, binlerce vasıta sahibi veya işleteni vergi mükellefi olarak tesbit edip, doğru beyan üzerinden vergi tahsil etmek gayrimümkün sayılabilir. Burada en fazla üzerinde durulması gereken husus, vergi ziyayı = kaçakçılığı olaylarının önlenmesi olacaktır

Memleketimizde vergi ziyayı hadiselerinin önlenmesi, en âcil hal şekli bekleyen konulardandır. Vergi kaçakçılıkları önlenemedikçe, hiçbir vergi mevzuatını modernleştirmek ve düzenlemek faydalı olamayacaktır. Nakliyat Vergisi de, nakil vasıtası sahiplerince, bilet kullanılması ve bu biletlere doğru rakamlar yazılması sağlanabildiği takdirde geniş tatbik imkânlarına kavuşacaktır. Yolcu ve yük biletleri doğruluğa kavuştuğu takdirde, Nakliyat Vergisi ile birlikte, Gelir Vergisi beyanlarının da doğruluğu temin edilmiş olacaktır.

Nakliyat Vergisinin şümulünün genişletilmesi ile, bir diğer önemli fayda daha sağlanması mümkündür.

Bilindiği gibi, Karayollarının geliştirilmesi ile, Demiryolu ulaşımı gelişmiştir. Karayolları ulaşımı ile, sür'at ve ucuzluk gibi iki ekonomik gaye gerçekleştirilmiş; emniyet unsurunun azlığına rağmen karayolları ucuzluk sebebiyle tercih edilmiştir.

Bu durum, ulaştırma ekonomisi prensiplerine son derece aykırıdır.

Bilindiği gibi, uzun mesafe kara ulaşımında, her memlekette; demiryolları, karayollarına tercih edilmektedir. Birçok memlekette, demiryollarında hem ucuzluk, hem de sür'at ve emniyet unsurları sağlanmıştır. Bizde ise, demiryolları hem pahalı, hem de az sür'atlidir; sadece emniyet ve rahatlık unsurları ile karayollarının fevkine çıkabilmektedir. Bugün büyük şehirlerimiz arasında devamlı işleyen, süratli ve ucuz tren seferlerine ihtiyaç vardır; Avrupa ve Amerika'da ortalama demiryolu sür'atı saatte 100 Km. olduğu halde, bizde 40-50 Km. yi geçmemektedir.

Şüphesiz Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü, ucuzluk ve sür'at sağlayıcı tedbirleri alabilir. Bugün, meselâ İstanbul - Ankara ulaşımını 5 saate indirip, 20 lira bedelle bu ulaşımı sağlayabilir; ancak bu takdirdedir ki halkın tercihleri demiryollarına yönelecektir.

Bu idarî ve teknik tedbirlerin yanı sıra, Demiryollarının ödediği Nakliyat Vergisinin, karayolları ulaştırma vasıtalarına da teşmil edilmesi ve bu vergide kaçakçılığı önleyici sıkı tedbirlerin alınması fikri de savunulabilir. Karayolları ulaşımından alınacak Nakliyat Vergisi, belki bu ulaşım sektöründe fitaların artmasına sebep olacaktır; ancak, bu vergi

bir taraftan karayolu - demiryolu rekabetinden doğan zararlı sonuçları yok edecek; diğer taraftan da ulaştırma sektörünün ekonomik gereklere uygun şekilde faaliyet göstermesini temin edecektir.

Bugün, karayolları ulaştırmasını sağlayan otomobil, otobüs ve kamyonların; ithal edildiği veya ithale dayanan montaj sanayiine dayandığı, akaryakıtlarının hiç olmazsa yarısının yurt dışından getirildiği, lâstiklerinin ve yedek parçalarının da ithale veya ithale bağlı sanayie dayandığı bilindiğine göre; bu setörün kaynak israflarından çok uzak tutulması icabetmektedir. Halbuki durum tam tersine bir manzara göstermekte; demiryollarında âtil kapasiteden ve işsizlikten bahsedilirken; otobüs ve kamyon işletmeleri çok uzun mesafeler için dahi, yolcu ve yük bulabilmektedirler.

Bu ekonomik dengesizliğin önlenbilmesini teminen Nakliyat Vergisinin, Karayolları ulaşımında kamyon ve otobüs gibi vasitalara da teşmili temenni edilebilir. Yahut da, bu verginin Demiryollarından alınmasından vazgeçmek ve bu suretle vergilemede âdil bir yol tutulmak tavsiye olunabilir. Ancak; konunun, her zaman, Demiryollarına uzun mesafe nakliyatının kaydırılmasını temin edecek tedbirler arasında ele alınmasında faydalar vardır.

b) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi :

Banka ve sigorta muameleleri vergisinin bir iki konusu tartışılmağa muhtaçtır. Evvelâ, "Bankerlik" üzerinde duralım.

Bu verginin mükellefleri arasında sayılan bankerler, yaptıkları her çeşit banka muameleleri dolayısıyla aldıkları paralardan dolayı banka muameleleri vergisine tâbidirler. 2279 sayılı kanuna göre, "ikraz işleriyle uğraşanlarla, banka muamele ve hizmetlerinden biri veya birkaçı ile uğraşanlar", banker sayılmaktadırlar.

Yüksek faizle para verilmesi, kanunla yasak edildiğinden, çok defa tefeci denilen banker grubunun mükellefiyeti tesbit edilememektedir. Bu konuda Danıştay ve Vergiler Temyiz Komisyonunca verilmiş kararlar dikkate alınarak; ikrazatçılardan kimlerin banker sayılacağı, kimlerin ise sayılmayacağı sarîh olarak kanunda belirtilmelidir. Bugün, memleketimizin hemen her bölgesinde faizciliğin = tefeciliğin çeşitli şekillerine rastlanmakta; bunların iktisadî ve sosyal yönleri inceleme konusu yapıldığı halde; vergileme yönünden yapıcı gayretler görülmemektedir. Malî kaza mercilerinin verdikleri kararlar muvacehesinde, faizcilik = tefecilik konusunun vergi yönünün de halledilmesi zaruridir.

Diğer taraftan, banka ve sigorta muameleleri vergisinin % 20 gibi yüksek bir nisbette tesbiti, memleketimizde kredi fiatının yükselmesine, dolayısıyla kredi ile iş yapan müstahsil ve tüccarın maliyet ve satış fiatlarını yükseltmelerine yol açmaktadır. Bir yandan, kredi politikasında lüzumlu değişiklikler yapılırken, diğer taraftan vergi nisbetinin eskiden olduğu gibi % 15 e indirilmesi mümkün görülmektedir. Hiç olmazsa, bazı sanayi ve ihracat faaliyetlerinde, bu vergiyi daha düşük nisbetlerde almak veya hiç almamak temenni edilmektedir.

c) İthalde Alman İstihsal Vergisi :

İthalde Alınan İstihsal Vergisi, Gümrük İdareleri tarafından tarh ve tahsil edildiğinden, vergi idarelerimiz ve vergi hukukçularımız bu vergiye gereken ehemmiyeti vermemektedirler.

Türk Vergi sisteminin ithalâta bağlılığı büyük bir tenkid konusudur. İthal sırasında alınan vergiler (Gümrük Vergisi, İstihsal Vergisi ve Damga Resmi), 1967 mali yılında tahsil edilen 14.883 milyon vergi gelirinun 4 milyarını teşkil etmekte idi.

Bu vergi, memleketimizin ithalâtı ile sıkı sıkıya bağlıdır. İthal imkânları daraldığı takdirde verginin hasılatı da azalmaktadır.

Bu vergi, Gümrük Vergisinin bir benzeridir; yerli sanayiın ödediği vergiyi telâfi için konulmuştur. Bu takdirde, yerli sanayi için yeni bir vergi sistemi tatbika başlandığında, ithalde alınan İstihsal Vergisinin de gözden geçirilmesi şarttır. Bilhassa katma değer vergisi ve lüks vergiler tatbikatı ile birlikte, IV No.1 tablonun yeniden ele alınması icabeder. Diğer taraftan, ithalâtta alınan vergilerin bir araya getirilip toplanmaları da faydalı olabilir. Bütün ithal vergilerinde, vergilerin dayandığı matrah unsuru, ithal edilen malın kıymetidir. Bundan çeşitli isimlerle vergiler ve resimler tahsili, hiçbir nazarı kıymeti olmayan, aksine tatbikatta hesapları arttıran ve karıştıran bir husus olarak ortaya çıkmaktadır.

d) Ödeme ile İlgili Temenniler :

Gider Vergileri içinde en önemli yeri alan "Dahilde Alınan İstihsal Vergisi" nin ödenmesi konusu, her zaman mükellefleri ve vergi dairelerini karşılıklı olarak meşgul etmiştir. Bugün için bu vergiden bütün dairelerde tahsil edilememiş 425 milyon lira bir bakaya vardır. Bu âmme alacağının vâdesinde tahsil edilememesi sebeplerinin başında (veresiye satışlar) ile (dahili sarfiyattan doğan verginin vadesinin belli olmaması)

gelmektedir. Kanun koyucu, veresiye satışları, en az bir ay vade ile yapılan satışlar diye tarif etmiş, daha sonra senetlerin vadelerine göre verginin ödenebileceği esasını koymuştur. Bu sürenin hiçbir zaman 6 ayı geçmeyeceği belirtilmiştir.

Ancak, piyasada 9 ay, 12 hattâ 18 ay vadeli senetlerle Gider Vergilerine konu emtia alınıp satılmaktadır. Bu vadeli satışlar, ödeme güçlüğü yaratmaktadır; tebliğlerle getirilmiş karışık ödeme formleri mükellefleri rahata kavuşturamamıştır. Dahilî sarflardan doğan vergilerde (bilhassa tekstilde), vâde gününün tesbiti — muhtelif vâde tarihli senetler sebebiyle — imkânsız hale gelmiştir.

İstihsal vergisinin bir süre ödenememesi; diğer ödemelere tesir etmekte ve âmme alacağı yığılıp kalmaktadır. Mükellefin iyi niyeti olmadığı ahvalde ise, verginin tahsili büyük bir mesele teşkil etmektedir.

Gerek birikmiş 425 milyon alacağın tahsili, gerekse doğacak vergilerin emin bir şekilde alınabilmesi için, verginin bir mükellef yerine, birçok mükellefe dağıtılması (meselâ, iplikçiden kumaş imalcilerine kaydırılması) bir temenni olarak ileri sürülebilir. İşletmelerde iktisadî organizasyon bozukluğu sebebiyle ortaya çıkan vergi ödeyememe ve iflâs hallerinde ise, yapılacak hiçbir yardım (tecil kolaylığı vs.) fayda sağlayamamaktadır.

e) Ekli Tablolar Hakkında Görüşler :

Gider Vergileri Kanununa (4) tablo eklenmiştir. Bu tablolarla ilgili olarak yapılan bir tenkitten şunlar kaydedilmiştir.

“Tabloların iyi tertip edilmediği ve vergi mevzuuna giren maddelerin iyi seçilmediği tenkit konularından birisidir”.

“Fihakika Dahilde Alman İstihsal Vergisinin ilk istihsal maddelerinden alınması gerekirdi. Fakat kanuna bağlı I, II ve III numaralı tablolarda yazılı maddelerin hepsi ilk istihsal maddesi değildir. Bunlardan bilhassa II numaralı tablodaki maddeler tamamıyla mamûl maddelerdir.”

“Aslında tabloların ikiye indirilmesi mümkündür. II numaralı tablonun 1, 2 ve 7 nci pozisyonları I numaralı tabloya, diğerleri ithal maddeleri tablosuna aktarılabilir. Esasen 482 sayılı kanunla II numaralı tablonun 3, 4, 5 ve 6 nci pozisyonlarındaki eşya dahilî vergiden istisna edilmiş ve bu suretle ilk maddeden vergi alma esasına olan aykırılık bir dereceye kadar giderilmiştir.

“Keza, III numaralı tablodaki maddelerin bir kısmını, I. tabloya, bir kısmını da ithal maddeleri tablosuna aktarmak imkânsız bir şey değildir. Nitekim Vergi Reform Komisyonu da yaptığı çalışmalarda tabloların ikiye indirilmesini derpiş etmiştir.”

Bu tahlilden anlaşılacağı gibi, kanuna bağlı tablolarda değişiklikler yapılması mümkündür. Memleketimizde Katma Değer Vergisi tatbik edilecek ise, bu vergiye uygun cetveller hazırlanabilir. İlk madde ile mamul madde arasındaki çeşitli imalât safhaları ayrı ayrı cetvellere veya tablolara yazılabilir. Bilhassa mamul maddeler tablosu, çeşitli vergi nisbetlerine göre tasnif edilebilir.

Bugünkü Gider Vergileri sistemimizin geliştirilmesi halinde, tablo adedi (5) e çıkartılabilir.

- 1 — İlk istihsal maddeleri tablosu,
- 2 — Mamûl mallar tablosu,
- 3 — Sigara ve içkiler tablosu,
- 4 — Lüks tüketim malları tablosu,
- 5 — İthal malları tablosu.

Bu arada, (yarı mamûl mallar tablosu) da ihdas edilebilir; bu suretle eklenen değer vergisine geçiş kolaylığı sağlanmış olacaktır.

Tablolardaki nisbetlere gelince; bu nisbetlerden bazıları, vergi ziyasını teşvik edecek derecede yüksektir. Tekstil maddeleri vergileri (% 20 - 36 - 30) bu sanayi kolunu zorlayacak ağırlıktadır. Bu sanayi kolu, bazı ahvalde vergiyi yansıtamaz duruma gelmiş, bunun sonucunda vergi ödemelerinde güçlükler ortaya çıkmıştır. 40 ve 85 sayılı kanunlar bu ödeme güçlüklerini hafifletmek ve âmme alacağını tahsil edebilir hale getirmek üzere çıkarılmış; veresiye satışlar ve dahilî sarflarla ilgili ödemede kolaylık sağlayan 210 sayılı kanun ile de Gider Vergileri Kanununun 49 uncu maddesi değiştirilmiştir.

Lüks maddeler vergi nisbetlerinin düşüklüğü üzerinde durulacak konulardandır. Ayrıca şarap gibi, çeşitli fiatları olan içkilerde spesifik esas yerine (şarapta litrede 20 kuruş), advalorem esasın (yâni satış fiatının meselâ % 10 u veya % 20 si) kabul edilmesi faydalı sonuçlar verecektir.

İlerde tablolarda yer alacak olan sigara ve içkilerden; spesifik esasa göre değil, advalorem esasa göre (satış fiatlarının belli bir yüzdesi olarak) vergi alınması da temenni edilmektedir.

E — Tekel Maddelerinin Vergilendirilmesi :

Bilindiği gibi, memleketimizde Tekel Genel Müdürlüğü, ağır alkollü içkiler, sigara, çay, kahve ve tuz tekellerini elinde bulundurmakta; aynı Genel Müdürlük hafif alkollü içkiler (şarap ve bira) ve kibrit imalinde özel sektör ile rekabet etmektedir.

Son yıllarda, özel sektör sigara ve ağır alkollü içkiler sanayiinin kendilerine açılması konusunda baskılı çabalarda bulunmaktadır. Ağır alkollü içkiler ve sigara tekellerinin devam edip etmemesi konusunda 1969 yılı programında bazı tedbir ve tavsiyelerin ileri sürüleceği anlaşılmaktadır.

Tekel konularından bugün için (Sâfi hasıla ve Millî Savunma Vergisi) tahsil edilmektedir. Ancak; Tekel Genel Müdürlüğü, bugünkü sermayesi 1 milyar 750 milyon liraya çıkmış olmasına rağmen, bilhassa yaprak tütün ve yaş çay mübayaaları sırasında finansman ihtiyacı duymakta ve ilk olarak Hazineye olan borçlarını ödememek yolunu ihtiyar etmektedir.

Nitekim, eski yıllarda Hazine alacağını tam olarak tahsil edememiş, bu alacak daha sonra "sermayeye ilâve" edilmek suretiyle tasfiye edilmiştir. 1968 malî yılında da Tekelin, Hazineye olan borçlarını ve bütçe ile ödemeği taahhüt ettiği 1.7 milyar lirayı tam olarak tediye edebileceği tahmin edilmemektedir. Bu çeşit ödeme güçlükleri, Tekel Genel Müdürlüğü bugünkü idarî ve malî statüsünü devam ettirdiği takdirde, devam edip gidecektir.

Tekelin Hazineye gönderdiği (Sâfi Hasıla ve Millî Savunma Vergileri) mevzuatı tetkik edildiğinde, bu gelirler için herhangi bir "Vâde Günü — ödenmesi gereken son gün" belirtilmediği anlaşılmaktadır.

Tekelin Hazineye olan borçlarını zamanında ödeyememesi (ki her malî yıl başında taahhüt edilen borcun, aylık taksitlerle, ne şekilde ve ne miktarlarda ödeneceği bir cetvel ile tesbit edilmektedir.), Hazineyi güç durumlara sokmaktadır. Bu sebeple, Tekel gelirleri konusunda "Malî Reform" yapılması teklif edilmiş ve bu teklif üzerinde çalışılmıştır.

Tekelde malî reformdan anlaşılan, tekelle maddelerinden alınan sâfi hasılat ile millî savunma vergisinden vazgeçilmesi; bunların yerine gider vergilerinin geçmesidir.

Bu suretle satış fiatlarına veya litre miktarlarına uygulanacak vergi nisbet veya miktarları Gider Vergileri camiasında gösterilecektir. Mese-

lâ; ağır alkollü içkilerde satış fiyatlarının % 60 ı, çay satış fiyatlarının % 50 si nisbetinde vergi alınacaktır; sigara satış fiyatlarının % 55 i nisbetinde vergi tahsili cihetine gidilecektir. Netice itibariyle, vergi ile satış arasında sıkı bir irtibat kurulmuş olacaktır.

Gider Vergileri, satış fiyatlarının belli bir yüzdesi olarak tesbit edilebileceği gibi; içkilerde litreden de alınabilir; ancak litre fiyatları farklı olan içkilerde, advalorem vergi tahsili cihetine gidilmesi, kanaatimizce uygun olacaktır.

Vergi Reform Komisyonu, vergilerin mükellefi olarak Tekel Genel Müdürlüğünü (yâni bir tek mükellefi) kabul etmek eğilimindedir. Bize göre, Tekel Genel Müdürlüğü yerine, Tekel Başmüdürlükleri, Müdürlükleri, Memurlukları ve Fabrikaları gibi veznelere olan ve satış hasılatının bu veznelere girdiği müesseseler vergi mükellefi olmalıydılar. Zira, nakit hareketleri nerede ise, vergi beyanı ve ödeme kolaylığı da o yerde mümkündür. Ayrıca, bâyilerden veya müşterilerden para tahsilinde bulunan tekel müesseselerinin vergi ödemeleri, Tekel Genel Müdürlüğünün ödemelerine göre daha büyük kolaylık gösterir. Nitekim, Türkiye’de şubeleri olan bankalar için, bu yola gidilmiş; her banka şubesi, mahallî vergi mükellefi olmuştur.

Bu konu üzerinde fazlasıyla durulmasının sebebi, Tekelde yapılacak malî reformun (yâni Tekel Maddelerinden Gider Vergileri tahsili muamelelerinin) hâlen ortaya çıkmış olan meseleleri yeniden yaratmamasıdır. Bugün meydana gelmiş en önemli konu, Tekelin Hazineye olan borçlarını zamanında ödeyememesi ve ehemmiyetli bir kısım borçlarını malî yıl sonunda tasfiye edememesidir.

Tekelde malî reformun yanı sıra “İdarî Reform” da yapılması icabeder. Tekel (Sigara, içki ve çay) konularında ayrı ayrı çalışan İktisadî Devlet Teşekküllerine bölünebilir. Destekleme tütününü ve yaş çay istihsalindeki fazlalıklar konuları halledilebilir. Bu şekilde, “Malî Reform” daha kolaylıkla yapılabilecektir.

Tekelin faaliyette bulunduğu bütün konuların (sigara, içki, çay vs.) özel teşebbüse açılması halinde, Gider Vergilerinin mutlaka tatbiki icabedecektir. Bu durumda ortaya çıkacak olan (Vergi ziyayı) hâdiseleri Maliyeyi ciddi şekilde meşgul edecektir. Bugünkü sistem içinde Tekelin, vergi ziyayı hâdiselerine sebep olması bahis konusu değildir; ancak tekelin tahakkuk eden âmme borcunu zamanında ödeyememesi konuyu aktüel hale koymaktadır.

F — Alkolsüz Meşrubatın Vergilendirilmesi:

Alkollü içkilerin "Gider Vergileri" ne dahil edilerek istihlâk vergisine tâbi tutulması konusu incelenirken; bilhassa bira ve şaraba rakip olarak zuhur eden, meyveli gazozlar ve kolalı meşrubat üzerinde de durmak ve bu içkilerin vergi konusu olup olamayacağını incelemek gerekmektedir.

Bugünkü Gider Vergileri Kanunumuzda, III No.lu tabloda (kahve, kakao, glikoz ve bazı içkiler tablosu), 3 No.lu (İnhisar Dışındaki İçkiler) pozisyonunda yazılı içkiler ile bunlardan tahsil edilecek vergi miktarları şöyledir.

a) Her çeşit bira	:	Litrede 40 kuruş,
b) Tabii köpürür şarap	:	" 1500 " ,
c) Sair şaraplar	:	" 20 " ,
d) Viski	:	" 3000 " ,

Tekel konusu ağır alkollü içkilerden de (Tekel Savunma Vergisi ile Tekel Sâfi Hasılatı) alınmaktadır. Ağır alkollü içkiler (rakı, votka, kan-yak, likör, vermut, cin) gibi içkiler olup; bunlarla ispirotoların, Gider Vergileri grubuna dahil edilmesi düşünülmektedir.

Son yıllarda, şehirleşme hareketlerine ve millî gelirdeki artışlara uygun olarak, memleketimizde alkolsüz meşrubat istihsalinde büyük gelişmeler olmuştur. Yerli ve yabancı yatırımlar, bu istihsal dalına ehemmiyet vermişlerdir; yatırımlara da başlanılmıştır. Önceleri, sadece gazoz nevin-den olan ve bütün memlekette istihlâk olunan bu sular; daha sonra meyve sularına dönmüş ve en nihayet yabancı menşeli ve patentli meşrubata yer verilmiştir. Bu alkolsüz içkiler, bugün için, hafif alkollü içkilerden olan bira ve şarap ile aşırı rekabete gitmeden, kendi müstehlik gruplarına sahip olmuşlardır. Hâlen bira ve şarap tüketiminin pek fazla üstünde bir tüketime yol açmışlardır.

İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük şehirlerimizde 20 - 30 milyon şişe-kapasiteli "Kola" nevinden alkolsüz meşrubat yapan fabrikalar kurulmuş veya kurulmak üzeredir. Meyveli gazoz ve meyve suları sanayiinin yanı sıra, birçok yerli "Kola" fabrikası faaliyete geçmiş ve bütün bunlar geniş bir müstehlik kitle yaratmışlardır.

Halkın alkolsüz içkilere rağbeti, her zaman soğuk olarak muhafaza edilebilmesi, sıhî şekilde imali ve şeker ile meyve suları ihtiva etmesi se-

beplerine dayanmaktadır. Bir meyve memleketi olan yurdumuzda, ilerde meyve suları ve meyveli gazozlar sanayiinin çok daha gelişeceği ve sıcak bölgelerimizde bunlara daha büyük ölçüde rağbet gösterileceği tabiidir.

Bu alkolsüz içkilerin, vergi konusu yapılabilmesi, bu vergilerin yansması meselesi ile birlikte incelenebilir. Şüphesiz, vergiyi nihai müstehlik, yâni alkolsüz meşrubatı kullanan —içen— ödeyecektir. Bu alkolsüz meşrubatın tüketicilerinin hangi gelir gruplarına girdiğinin araştırılması ve buna göre vergi koyup koymamakta ve prensibe varılması icabetmektedir.

Bize göre, kola neyinden içkilerle, meyve sularını orta ve orta - yüksek gelir grupları tüketmektedir; gazoz ise, her çeşit gelir gruplarının kullandıkları yaygın bir meşrubattır. Bu noktalar dikkate alındığında, alkolsüz meşrubatın vergilendirilmesini aşağıdaki mucip sebeplere dayandırmak imkânları vardır.

1 — Alkolsüz meşrubattan alınacak vergi, yüksek ve orta gelir gruplarına yansacaktır. Dar gelirli ile esnaf ve küçük ziraatçinin, bu çeşit alkolsüz meşrubat kullanımını son derece mahduttur.

2 — Bu konuda yapılan yatırımlar, İstanbul, İzmir, Adana, Ankara gibi büyük şehirlerimize ve şirket kuruluşları şeklinde yapılmıştır. Bunun neticesinde, vergi tahsilinde kolaylık sağlanabilecek, vergi ziyayı asgari ölçüler içinde kalabilecektir.

3 — Hafif alkollü içkilerden olan bira ve şaraptan az da olsa bir vergi alındığından, birbirlerine rakip olan bu sanayi kolundan da bir miktar vergi almak suretiyle vergi adaleti sağlanmış olacaktır.

4 — Vergi konusuna gazoz ve meyve sularının dahil edilip edilmemesi üzerinde durulabilir; bunlar dahil edildiğinde, bu vergiden elde edilecek gelir, hiç de küçümsemeyecek miktarlara ulaşabilir. Şişe başına alınacak 5 - 10 kuruş bir vergi, büyük gelir getirebilir.

5 — Kola neyinden meşrubatın zarurî ihtiyaç maddeleri arasına dahil edilmeleri imkânı yoktur; bu nevi içkilerin keyfe hitap ettiklerinde şüphe bulunmamaktadır. Bu da vergileme için önemli bir sebep olabilir.

Buna karşılık, alkolsüz meşrubatın vergilendirilmesi aleyhine de bazı fikirler serdedilebilir. Bu verginin hiçbir memlekette tatbikatı bulunmadığı, vergi kaçakçılığının önlenmesinin —bilhassa mahallî gazozlarda

güç olacağı, verginin yeni kurulmakta olan gıda ve meyve suyu sanayiinin gelişmesini önleyeceği ileri sürülebilir.

Bu görüşler arasında yer alan, istihlâk daralması üzerinde durmak lâzımdır. Yüksek bir istihlâk vergisi, alkolsüz içki tüketiminde bir azalma husule getirecektir. Bu tedbirler bütün tüketim maddelerine teşmil edildiğinde fertlerin tüketim temayülleri azalacak ve şiddetle arzulanan tasarruf eğiliminde bir artma olacaktır. Diğer taraftan, muamele ve istihlâk vergilerinin teorik mesnedi olan, "harcamaların bir iktidar ölçüsü olması ve gelirden alınmayan bir kısım verginin harcamalar sırasında tahsil edilmesi" prensibi de tatbik sahasını genişletecek, devlet eline geçecek tasarruf fonları artacaktır.

Bugün, alkolsüz meşrubattan vergi alınmaması suretiyle, bazı tasarruf fonlarının azaltıldığında hiç şüphe yoktur. Tasarrufları teşvik ve istihlâki frenleme gayretinde olan plânlı ekonomimizin, bu şekildeki bir vergiyi memnuniyetle kabul edeceği tahmin edilmektedir.

NETİCE

Masrafin vergilendirilmesini hedef alan vergilerimizin başında gelen "Gider Vergileri" üzerinde, Gelir ve Kurumlar Vergileri kadar durulmamıştır. 12 yıllık tatbikatına rağmen Gider Vergileri Kanununu geliştirme çabalarına rastlanamamaktadır. Bu sürede yapılan kanunî değişikliklerle, daha ziyade vergiden istisna ve muafiyet hükümleri genişletilmiş ve sadece 2 konuda yeniden vergi alınması cihetine gidilmiş ve birçok defalar da akaryakita zamlar yapıldığı görülmüştür.

Mevcut kanunu tatbik ile mükellef olanlar dahi, Gider Vergilerimizi, verimsiz ve tasnifsiz bulmakta; tekel maddeleri ve şeker gibi mallar bu vergi dışında bırakıldığından vergide bütünlüğün sağlanamadığını, bazı mamullerin vergiye dahil edilebileceğini, istisna ve muafıkların belli prensipleri olmadığını ve çok geniş tutulduğunu, verginin ilk istihlâkten alınması (dolayısıyla istihlâkten uzak bir safhadan tahsil edilmesi) sebebiyle, hakikî istihlâke yaklaşılmadığını, bu vergide hakikî istihlâk vergisi karakterinin bulunmadığını ileri sürmekte ve tenkitlerde bulunmaktadır. Bunlara ilâveten Nakliyat Vergisinin, Demiryolları taşımalarında ekonomik dezavantaj yarattığı; banka vergilerinin ise, kredi politikasına etki edemediği gibi, paranın faiz haddini yükselttiği ve maliyetlere menfi tesirleri olduğu ifade edilmektedir.

Bu genel tenkitler dikkate alındığında Gider Vergilerimizde bir reform yapılması zarureti ortaya çıkmaktadır. Yapılacak reformun ana hatları, yukarıya sıraladığımız tenkitlere göre şu şekilde belirtilebilir.

1 — Dahilde Alman İstihsal Vergisi geliştirilerek, Katma Değer Vergisine geçilmesi lâzımdır. Bu suretle, ilk istihsal maddeleri yerine, mamül maddelerin vergilendirilmesine gidilecek; çeşitli imal safhalarını geçitip bir çok ilâve değer kazanan mamüllerin üzerinden daha uygun nisbetlerde vergi alınabilecektir.

2 — Gider Vergileri Kanununa bağlı 4 cetvel, daha ilmî bir şekilde tanzim edilebilir. Bu tabloları (İlk istihsal maddeleri, mamül mallar, tekel konusu mallar, lüks tüketim malları, ithal malları) diye 5 e ayırmak daha iyi bir tertip şekli olacaktır.

3 — Tekel maddeleri ve şekerin Gider Vergilerine dahil edilmeleri icabetmektedir. Bunlara ilâveten, alkolsüz meşrubatın da vergiye dahil edilebilmesi mümkündür.

4 — Memleket sanayii gözden geçirildiğinde, Gider Vergilerine dahil edilmemiş pek çok sanayi kolu görülecektir. Her sanayi mamülünün hususiyeti dikkate alınarak, Gider Vergilerine dahil edilip edilemeyeceği, üzerinde çalışılması gereken hususlardandır.

5 — Lüks tüketim maddelerinden büyük bir kısmı, vergi dışında kalmıştır. Yüksek gelir gruplarının tükettikleri bu malların, bugünkü tatbikatın tam aksine, yüksek nisbetlerde vergiye tâbi tutulmaları ve bu vergilemenin derhal yapılması temenni edilebilir.

6 — İlk istihalden toptancıya kadar olan safhaların vergilendirilmesi sırasında ortaya çıkacak en büyük mesele olan "Vergi Kaçakçılığı"nın önlenmesi için, âcil tedbirler ittihazı gerekmektedir.

7 — Verginin toptan ve perakende ticareti kapsamaması bugün için tavsiye edilemez. Ancak, imalâtın ve fabrikasyonun her safhası, vergi konusuna dahil edilmelidir.

8 — Verginin idaresinin kolay ve az masraflı olması ve mükellef firmaların sayısının mahdut olması prensibi (ki bugünkü tatbikat bu yöndedir.) kabule mazhar olmakla beraber; verginin verimine tesir eden bu prensipten fedakârlık yapmak icabetmektedir.

9 — Gider Vergilerinin de, Gelir Vergileri gibi, sık sık gözden geçirilmesi ve sınaî gelişmeyi izliyerek, bu gelişmede, plân hedeflerine uy-

gunluğu sağlıyacak bir vasıta olarak kullanılması icabetmektedir. Vergi konuları üzerinde çalışıldıkça, verginin devamlı gelişmeler göstereceği anlaşılabacaktır.

Gider Vergileri yolu ile sadece fiskal hasıla sağlanmamakta; bu vergiler yatırım kararlarına, müstehlik tercihlerine tesir etmekte, ayrıca sosyal adâletin sağlanmasında bir vasıta olarak önemli roller ifa etmektedirler. Kanaatimizce, Gider Vergileri vasıtasıyla, ekonomik ve sosyal hedeflere daha rahat ulaşılabilir; teşviki istenilmeyen yatırımlar önlenebilir; az gelimli gruplar himaye edilebilir. Tatbik ettiğimiz verginin de, bu hizmetleri görebilecek ve bu rolleri üstlenebilecek tarzda geliştirilmesi temenni edilmektedir.